

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ประจำปีงบประมาณ 2556

พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

Development Model on Cultural Tourism for

Nakornchaisri River

สวัสดิ์ เฉ็ดจิ้ม

สมกมล ภัทรกิจโสภณ

ศิรินภา ชาวผ่องอำไพ

กันยายน 2556

รหัสโครงการ 2556A16963002

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2556

พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

Development Model on Cultural Tourism for
Nakornchaisri River

สวัสดิ์ เชิดฉิม

สมกมล ภัทรกิจโสภณ

ศิรินภา ชาวผ่องอำไพ

สถาบันวิจัยและพัฒนา

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยใน

อุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินงานวิจัยโครงการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

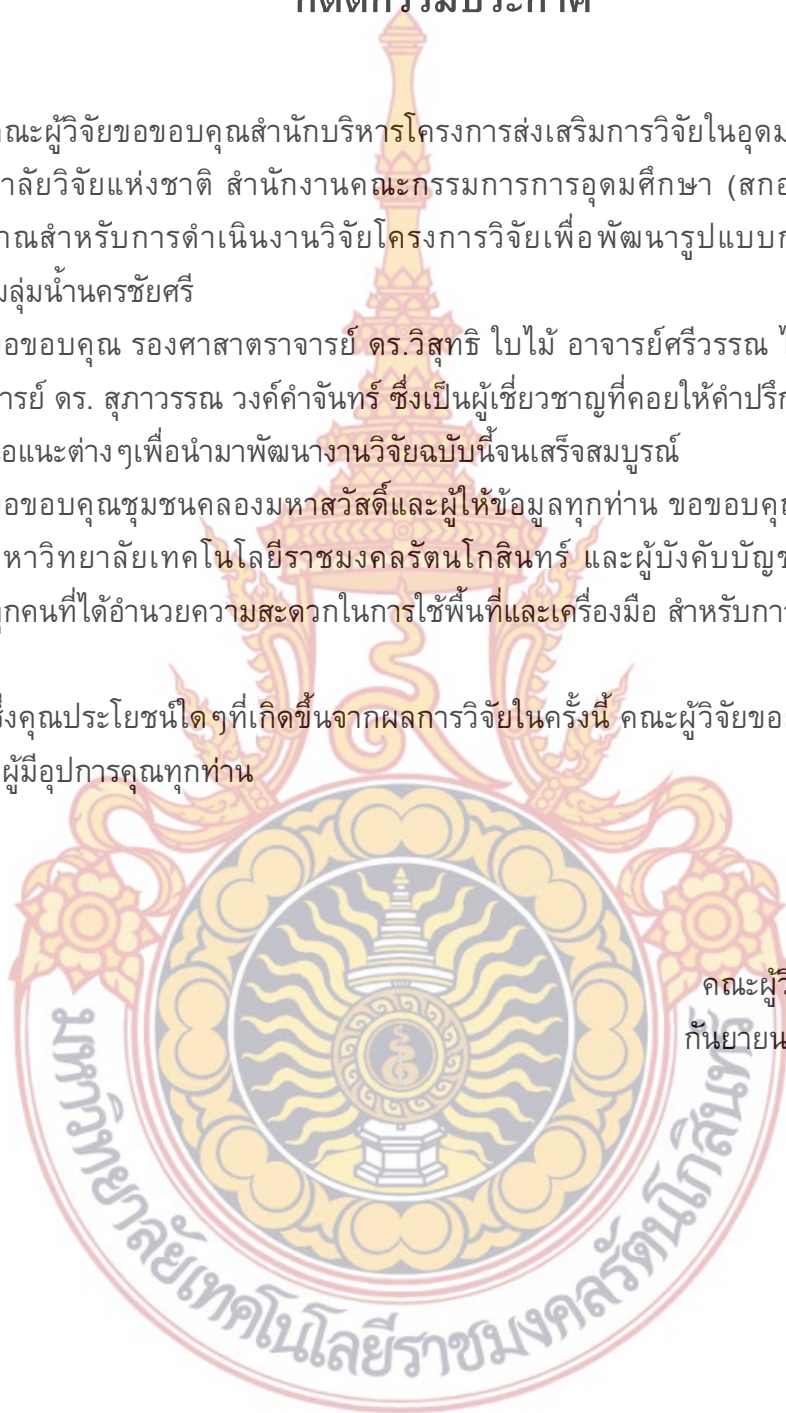
ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธิ ไบไม้ อาจารย์ศรีวรรณ ไชยสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวรรณ วงศ์คำจันทร์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำตลอดถึงข้อเสนอแนะต่างๆเพื่อนำมาพัฒนางานวิจัยฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณชุมชนคลองมหาสวัสดิ์และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และผู้บังคับบัญชาตลอดจนเพื่อนร่วมงานทุกคนที่ได้อำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่และเครื่องมือ สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ซึ่งคุณประโยชน์ใดๆที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอยกคุณงามความดีนั้นให้แก่ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2556

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ 2556A16963002

ชื่อโครงการ พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

ผู้วิจัย นายสวัสดิ์ เจริญดี นางสาวสมกมล ภัทรกิจโสภณ
และนางสาวศิริินภา ขาวผ่องอำไพ¹

โครงการ พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Item Objective Conguence Index) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและนำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) ผู้อาวุโสในท้องถิ่น 2) เจ้าของกิจการร้านค้า และ 3) ผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ บริบทด้านพื้นที่และชุมชน ด้านวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และด้านการบริหารจัดการนั้น ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความพร้อมในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. รูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้น เป็นรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวแบบ ไป-กลับ มีเรือให้บริการเป็นเรือหางยาว ซึ่งสามารถนั่งได้ 4-6 คนต่อลำ คิดค่าเรือลำละ 350 บาท และค่าชมแหล่งท่องเที่ยวจุดต่างๆ คนละ 70 บาท

3. รูปแบบการจัดการให้บริการท่องเที่ยวซึ่งพัฒนาเพื่อนำเสนอให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวัฒนธรรมดำรงชีวิตแบบวิถีชุมชน 3 รูปแบบ คือ 1) แบบท่องเที่ยว ไป - กลับ โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ทั้ง 7 จุด ใช้เวลาชมประมาณ 3.5 ชม. ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 140 บาท 2) แบบท่องเที่ยว พักค้างแรม โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ทั้ง 7 จุด และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาชมประมาณ 1 วัน 1 คืน ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 640 บาท และ 3) แบบท่องเที่ยว โดยการปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน

คำสำคัญ : พัฒนารูปแบบ การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ลุ่มน้ำนครชัยศรี

E-mail Address : sawad.c@rmutr.ac.th, Somkamon.Pat@rmutr.ac.th, Sirinapa.Kaw@rmutr.ac.th

¹ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ABSTRACT

Code of Project 2556A16961001

Project Name Development Model on Cultural Tourism for Nakornchaisri River.

Researcher Name Mr.Sawad Cherdchim¹, Miss.Somkamon Pattarakitsophon¹ and Miss. Sirinapa Kawpongumpai¹

A model development project of cultural tourism for the Nakornchaisri River which is a qualitative research was performed by a semi-structure interview method. An interview used as a tool to collect data was investigated with an Item Objective Conguence Index (IOC). A consistency between a questionnaire and objectives of the interview was examined by an expert. Data were mainly collected from the local elderly, proprietors, and people outside a community. The results have been shown as follows:

1. The Klong Mahasawas community is ready for the cultural tourism potentially based on the cultural attractions along the Klong Mahasawas and on the support, the history, and the management of the community.
2. The community operates and services round-trip longtail boats to tourists. Each longtail boat can load 4 - 6 tourists and costs 350 baht. The entrance fee to each attraction is 70 baht per person.
3. There are three options provided to the tourists to experience the cultural lifestyle; a round-trip boat tour, a one day one night tour, and a bicycle tour. For the round-trip boat tour, the tourists have a chance to visit seven attractions within three and a half hours and it costs 140 baht per person. For the one day one night tour, the tourists visit seven attractions and stay overnight in the homestay accommodation. Each one costs 640 baht. For the bicycle tour which takes approximately a day, tourists can rent a bicycle from local bicycle rental stores and ride it along the Klong Mahasawas.

Keywords: Model development, Travel, Culture, Nakhonchaisri Nile River

E-mail Address: sawad.c@mutr.ac.th, Somkamon.Pat@mutr.ac.th, Sirinapa.Kaw@ mutr.ac.th

¹Institute of Research and Development Rajamangala University of Technology Rattanakosin.

ABSTRACT

Code of Project **2556A16961001**

Project Name Development Model on Cultural Tourism for
Nakornchaisri River.

Researcher Name Mr.Sawad Cherdchim¹, Miss.Somkamon Pattarakitsophon¹
and Miss. Sirinapa Kawpongumpai¹

A model development project of cultural tourism for the Nakornchaisri River which is a qualitative research was performed by a semi-structure interview method. An interview used as a tool to collect data was investigated with an Item Objective Conguence Index (IOC). A consistency between a questionnaire and objectives of the interview was examined by an expert. Data were mainly collected from the local elderly, proprietors, and people outside a community. The results have been shown as follows:

1. The Klong Mahasawas community is ready for the cultural tourism potentially based on the cultural attractions along the Klong Mahasawas and on the support, the history, and the management of the community.
2. The community operates and services round-trip longtail boats to tourists. Each longtail boat can load 4 - 6 tourists and costs 350 baht. The entrance fee to each attraction is 70 baht per person.
3. There are three options provided to the tourists to experience the cultural lifestyle; a round-trip boat tour, a one day one night tour, and a bicycle tour. For the round-trip boat tour, the tourists have a chance to visit seven attractions within three and a half hours and it costs 140 baht per person. For the one day one night tour, the tourists visit seven attractions and stay overnight in the homestay accommodation. Each one costs 640 baht. For the bicycle tour which takes approximately a day, tourists can rent a bicycle from local bicycle rental stores and ride it along the Klong Mahasawas.

Keywords: Model development, Travel, Culture, Nakhonchaisri Nile River

E-mail Address: sawad.c@mutr.ac.th, Somkamon.Pat@mutr.ac.th, Sirinapa.Kaw@ mutr.ac.th

¹Institute of Research and Development Rajamangala University of Technology Rattanakosin.

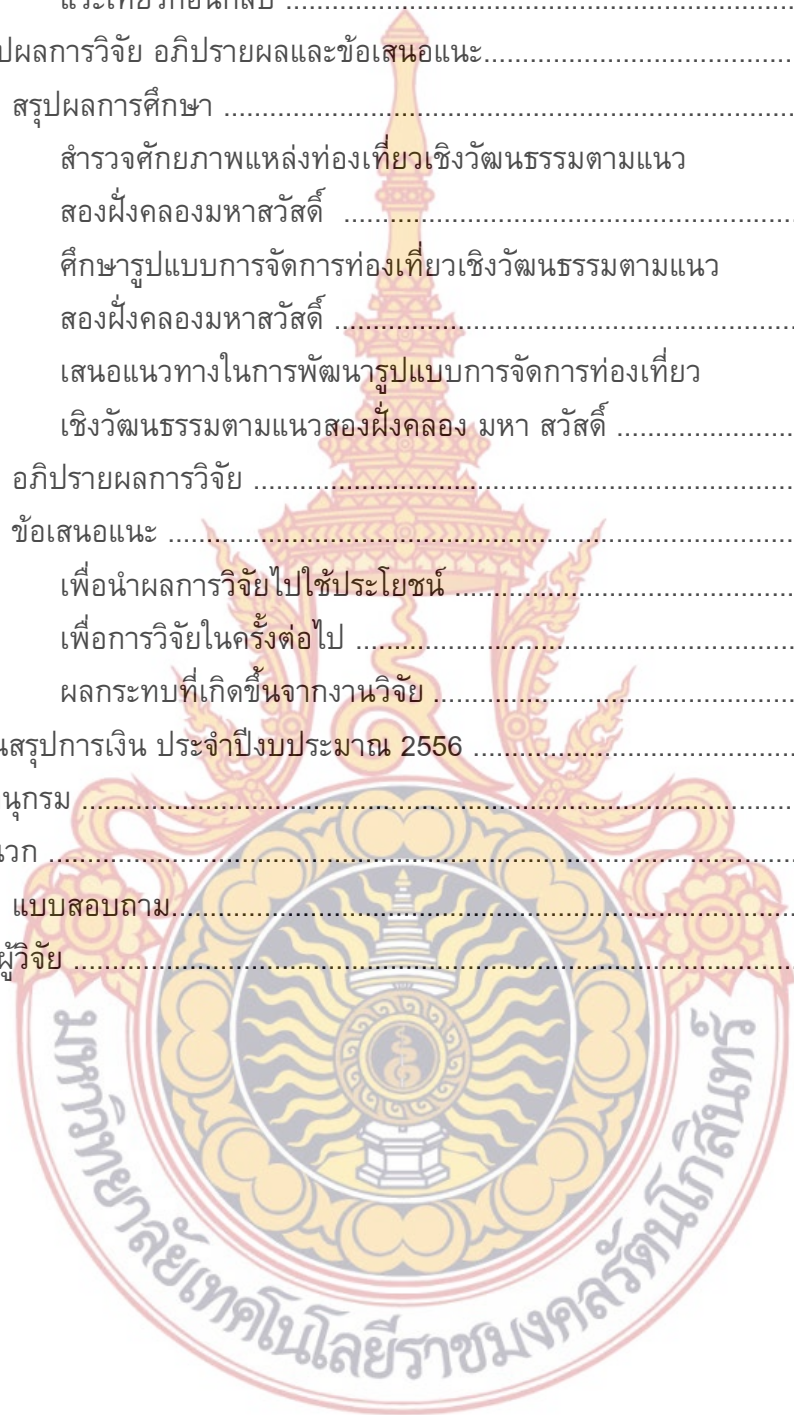

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญและปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	7
การส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	11
รูปแบบการท่องเที่ยว.....	14
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	16
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	17
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	18
ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	18
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	20
ความสำคัญของวัฒนธรรม	20
ลักษณะของวัฒนธรรม	21
ประเภทวัฒนธรรม	22
ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	22
การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
บริบทพื้นที่ศึกษา	23

บทที่	หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย 31
	ระเบียบวิธีวิจัย 31
	เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ในการศึกษา 31
	เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรที่ในการศึกษา 32
	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 32
	การเก็บรวบรวมข้อมูล 33
	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 33
	การวิเคราะห์ข้อมูล 33
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 34
	ตอนที่ 1 สํารวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่ง คลองมหาสวัสดิ์ 34
	ประวัติคลองมหาสวัสดิ์ 34
	ศาลาอายุยืน 37
	ชุมชนยุคคน ต้นกำเนิดแห่งความดีคู่คุ้มมหาสวัสดิ์ 40
	เจ้าที่และผีบ้าน 40
	ประเพณี 12 เดือนชุมชนมหาสวัสดิ์ 42
	ตอนที่ 2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่ง คลองมหาสวัสดิ์ 43
	รูปแบบการท่องเที่ยว 44
	ตอนที่ 3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ 45
	การพัฒนาการท่องเที่ยว 45
	ตอนที่ 4 ความสำคัญของจุดบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย.... 47
	สวนผลไม้ 46
	สวนกล้วยไม้ 50
	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ 52
	นาบัว 54
	ศาลเจ้าพ่อเขาตก 57
	ศาลเจ้าพ่อสุบิน 58
	วัดสุวรรณารามกราบนมัสการพระพุทธสุวรรณบรรพต 59
	โฮมสเตย์ต้นตับเป็ด 62

บทที่	หน้า
แฉะเฑ็ยวก่อนกลับ	63
5 สรรูปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	70
สรูปผลการศึษา	70
สำรวจศึษาภาพแหล่งท่องเฑ็ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนว สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์	71
ศึษาสรูปแบบการจัดการท่องเฑ็ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนว สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์	72
เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเฑ็ยว เชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลอง มหา สวัสดิ์	72
อภิปรายผลการวิจัย	73
ข้อเสนอแนะ	75
เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	75
เพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป	75
ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย	75
รายงานสรูปการเงิน ประจำปีงบประมาณ 2556	76
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	80
แบบสอบถาม.....	81
ประวัติผู้วิจัย	83

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตร	48
2 บรรยากาศภายในสวนผลไม้ผสมผสาน	48
3 พาหนะพานักท่องเที่ยวชมสวนผลไม้และนาข้าว	49
4 จุดบริการนักท่องเที่ยวชมผลไม้แปรรูปจากสวน	50
5 กล้วยไม้พันธ์ทัศนีย์ ของนายชูบ คชเวช เจ้าของสวนเดิม	51
6 กล้วยไม้สกุลหวายสีขาว ที่ปลูกทดแทนหลังเกิดอุทกภัย เมื่อปี 255.....	52
7 การปลูกและขยายพันธุ์กล้วยไม้	52
8 โรงเรือนตากข้าวตั้งจากแสดงอาทิตย์	54
9 ข้าวตั้งผ่านการตากและเตรียมพร้อมเพื่อนำไปปรุง	54
10 เครื่องปรุงรสข้าวตั้งหลากหลายอย่าง จัดเตรียมให้นักท่องเที่ยว ทดลองทำทานตามความต้องการ	55
11 จุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนาบัว	56
12 นักท่องเที่ยวนั่งเรือดูการทำนาบัว	57
13 นักท่องเที่ยวนั่งเรือชมตวกบัวในนาบัว	57
14 สาธิตการปักตวกบัวให้เป็นดอกกุหลาบให้นักท่องเที่ยว	58
15 ศาลเจ้าพ่อเขาดก	59
16 ศาลเจ้าพ่อสุบิน	60
17 พระพุทธสุวรรณบรรณรังสี	61
18 หลวงพ่อดี (เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม)	62
19 พระอุโบสถและบรรยากาศริมคลองหน้าวัดสุวรรณาราม	62
20 ท่าเรือวัดสุวรรณาราม	63
21 สถานีขายน้ำมันเรือ	63
22 ทางเข้าโฮมสเตย์	63
23 บรรยากาศริมคลองมหาสวัสดิ์	63
24 บรรยากาศห้องพัก	64
25 โรงพยาบาลพุทธมณฑล	64

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
26	ที่อยู่อาศัยของนกกระจาบทองบริเวณสระน้ำ	65
27	นกกระจาบทองเพศผู้ และเพศเมีย	65
28	ลักษณะรังของนกกระจาบทอง แบบวางไข่และแบบนั่งเล่น	66
29	โรงถ่ายภาพยนตร์ศรีกรุง	67
30	บรรยากาศด้านหน้า	67
31	บรรยากาศภายในโรงถ่ายภาพยนตร์	67
32	รูปปั้นพระเกจิอาจารย์	68
33	การเล่นของเด็กไทยในสมัยก่อน	69
34	พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี	69
35	บรรยากาศลำคลองมหาสวัสดิ์ในยามเย็น	70

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายของวัฒนธรรม จนมีชื่อเสียงไปทั่วโลกในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยว นโยบายการวิจัยที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศคือสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้เข้าสู่ประเทศ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยกระจายนักท่องเที่ยวไปยังภูมิภาค ส่งเสริมสินค้าของชุมชน กระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นเป็นแนวทางในการพัฒนาภูมิภาค

จากการที่รัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวและได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 โดยประกาศให้เป็นปี Visit Thailand year กิจกรรมการท่องเที่ยวของไทยก็ได้รับความสนใจจากประชาชนมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโต และการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับเจ้าของพื้นที่จนกลายเป็นอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มี ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งถือเป็นสินค้าหรือเป็นจุดขายที่หน้าสนใจ สำหรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากจนทำให้ในรอบหลายปีที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศสามารถเสริมสร้างรายได้ซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้จากภาครัฐได้มีการกำหนดนโยบายส่งเสริมโดยการเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวกสร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอารัดเอาเปรียบ นักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยตั้งเป้าหมาย การท่องเที่ยวให้ประเทศเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย (Tourism Capital of Asia) ซึ่งตั้งเป้าไว้ว่าในปี พ.ศ. 2551 จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 20 ล้านคน หรือสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศ 700,000 ล้านบาท เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว อันเป็นการปฏิรูปอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไทย มุ่งสู่ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ มุ่งเพิ่มรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศและ กระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจภายในประเทศ (ปาจริย์ ผลประเสริฐและคณะ 2549:21) ทางด้านองค์การการท่องเที่ยวโลก ได้พยากรณ์อัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทั่วโลกจะมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 มีอัตราการขยายตัวของ นักท่องเที่ยวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี คือมีนักท่องเที่ยว 388 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 การที่

ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตดังกล่าว สืบเนื่องจากประเทศมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่มากมาย เช่นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายตามสภาพของภูมิประเทศ ซึ่งมีทั้งป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวผจญภัย หรือทะเลภาคใต้ที่มีความสวยงามไม่แพ้ต่างประเทศ จึงเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมถึงการอนุรักษ์ ประเพณีต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่น การรักษาวินัยชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านไว้ และวัฒนธรรมด้านอาหาร เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวนั้น ควรดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวนั้นอาจจะนำมาทั้งคุณและโทษ มีส่วนก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นกัน สำหรับผลดี คือมีการเคลื่อนไหวทางสังคม ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงบริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวก กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเกิดความเข้าใจที่ดีระหว่างคนท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนผลเสีย คือค่าครองชีพสูงขึ้น ปัญหาอาชญากรรม มีกิจกรรมที่ไม่ดีเข้ามาเช่น ยาเสพติด โสเภณี การพนัน การบริการสาธารณะไม่เพียงพอ ความสัมพันธ์ในครอบครัวเสื่อมลง รบกวนความสงบสุขของชุมชน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับคนต่างถิ่น ความไม่เสมอภาคในการพัฒนาเฉพาะท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตอย่างรวดเร็วค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่นเลียนแบบการอุปโภคบริโภคที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น และการทำลายสภาพแวดล้อม (สุจารี จันทรสุษ 2541:15) และยังเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากร และการกระจายรายได้เนื่องจากมีการกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มมีอิทธิพลและมีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ได้ทำลายสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นโดยไม่รู้ตัว จนกลายเป็นปัญหาสังคมในระดับชาติ (ธารทิพย์ ชาวผ่องอำไพ 2552:2)

จากสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น คือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวทางที่มีการบริหารจัดการโดยเน้นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะนำไปสู่ความต่อเนืองยั่งยืน (ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ 2544:13) ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวของประชาคมโลก ที่เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนมากขึ้นโดยกำหนดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ เช่น (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine- Ecotourism) การท่องเที่ยวธรณีวิทยา (Litho Travel) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural and Traditional Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural and Traditional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ อันประกอบด้วย การเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชม กับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านของศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งดูใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย เช่น พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สวนสามพราน และพุทธมณฑล สภาพของจังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีนซึ่งแยกออกเป็นคลองมากมาย คือ คลองบางเลน คลองบางหลวง คลองโยง คลองจินดา คลองบางนกกระจอก คลองอ้อมใหญ่ คลองเจดีย์บูชา คลองปฎิรูป 1 คลองตาหลิ คลองตาเป้า และคลองมหาสวัสดิ์ เป็นต้น

ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐมหลายแห่งมีภูมิหลังประวัติศาสตร์อันน่าสนใจน่าศึกษา โดยเฉพาะการท่องเที่ยวตามลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีเป็นที่น่าสนใจพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ แต่ที่น่าเป็นห่วงว่า ขาดการจัดการที่เหมาะสมในการเสนอการท่องเที่ยว อีกทั้งยังขาดการดูแลเอาใจใส่สภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มแม่น้ำ อันเป็นทรัพย์สินสมบัติอันมีค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาพัฒนารูปแบบการนำเสนอในการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวคำนึงถึงการอนุรักษ์ทัศนียภาพประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรีให้อยู่คู่บ้านคูเมืองต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 สสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์
- 2.2 ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์
- 2.3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พื้นที่ ตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งครอบคลุมใน ตำบล 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองโยง ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว ได้แก่

- 1) วัดตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองโยง ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา
- 2) ท่าเรือ (อยู่ต่อเรือไม้สัก)
- 3) กิจกรรมร้านค้าต่างๆ เช่น ตลาดเก่าศาลายา สวนกล้วยไม้ สวนผลไม้ นาบัว กลุ่มแม่บ้านเกษตรมหาสวัสดิ์

3.2 ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ศึกษาสถานที่ๆ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของพื้นที่
- 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ เกี่ยวข้องหรือที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว (Key Informant Interview) โดยแบ่งเป็นกลุ่มๆ เช่น
 - กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น เช่น เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ ที่ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม
 - เจ้าของกิจการร้านค้าต่างๆ เช่น ชุมชนตลาดเก่าศาลายา สวนกล้วยไม้ สวนผลไม้ นาบัว กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น
- 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน ได้แก่
 - กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลตำบลศาลายา และสมาคมการท่องเที่ยว
 - กลุ่มนักวิชาการ เช่น ดร.สุนันทา ชูตินันท์
 - กลุ่มนักอนุรักษ์ เช่น ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
 - นักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

3.3 ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา

เนื้อหาที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ครอบคลุม 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ว่ามีศักยภาพและความพร้อมเพียงใดและมีความสำคัญอย่างไร

ตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ มีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ เช่น

1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจผู้มาเยือน (Visitor Attractions) แต่ละแหล่งท่องเที่ยวต้องสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้กลับมาใช้บริการอีก แหล่งท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว 3 ประเภท คือ

- แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
- แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และกิจกรรมต่างๆ เช่น จารีตประเพณี ประเพณี การจัดงานประจำปีหรืองานตามเทศกาลต่างๆ
- แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน วัดวาอารามต่างๆ ในรูปแบบศิลปะพื้นบ้าน

2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ การขนส่ง (Transportation) ระบบการขนส่งทั้งสินค้าและผู้โดยสารต้องมีความสะดวกสบายและรวดเร็ว จำเป็นต้องมีการจัดสร้างระบบการขนส่ง ทางบก ทางน้ำ เส้นทางเชื่อมระหว่างที่พักขนส่งและบริการอื่นๆ การจัดระบบการจราจรให้เกิดการคล่องตัว

3) สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการในพื้นที่ ได้แก่ ที่พัก อาหาร การบริการด้านสาธารณูปโภค สถานที่นันทนาการด้านอื่นๆ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดเตรียมให้เพียงพอกับความต้องการ พร้อมทั้งคำนึงถึงความสะอาด และผลกระทบต่างๆ ที่ตามมา

ตอนที่ 3 เสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และวิธีการจัดการที่จะนำมาจัดรายการนำเที่ยวที่เหมาะสม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ (Attraction) ทั้งในเรื่องสถานที่ (Place) สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์และเหตุการณ์ (Event) เช่น ประเพณี เทศกาลต่างๆ

4. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบการท่องเที่ยว หมายถึง การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบทสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ในพื้นที่สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ที่มีคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติสองฝั่งคลองที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตของชุมชนริมฝั่งคลองและความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือชนบทชนนิยมประเพณี

3. ลุ่มน้ำนครชัยศรี หมายถึง แม่น้ำท่าจีน ที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ตอนที่ไหลผ่าน จังหวัดนครปฐม ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกหลายชื่อ ดังนี้ ตอนที่ไหลผ่านจังหวัดชัยนาทเรียกว่า "แม่น้ำมะขามเฒ่า" ตอนที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า "แม่น้ำสุพรรณบุรี" ตอนที่ผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกว่า "แม่น้ำนครชัยศรี" และตอนที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครและไหลลงสู่อ่าวไทยเรียกว่า "แม่น้ำท่าจีน" แม่น้ำนครชัยศรี มีคลองสาขา ดังนี้ คลองบางแก้ว คลองมหาสวัสดิ์ คลองเจดีย์บูชา คลองโยง คลองบางพระ คลองพิศมัย คลองทวีวัฒนา คลองท่าสาร-บางปลา คลองบางภาษี และ คลองพระพิมลราชา ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะ คลองมหาสวัสดิ์ หรือ คลองชัยพฤกษ์ เป็นคลองที่เริ่มต้นจากคลองลัดบางกรวยหรือคลองบางกอกน้อย ไกล้วัดชัยพฤกษ์มาลาไหลผ่านเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี กับเขตตลิ่งชันและเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ผ่านอำเภอบุทธมณฑล ไปออกแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีความยาว 30 กิโลเมตร กว้าง 10 วา ขนานไปกับทางรถไฟสายใต้

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ทราบศักยภาพและความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 5.2 ได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์
- 5.3 ได้คู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางและการดำเนินงานที่เหมาะสม ตลอดจนพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.2 บริบทพื้นที่ศึกษา
- 6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่กับกลุ่มมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ซึ่งมีวิวัฒนาการมานับนาน เริ่มตั้งแต่มนุษย์เดินทางเพื่อล่าสัตว์ หาแหล่งถิ่นฐาน ตั้งรกราก ล่าอาณานิคมเพื่อการค้าหาแหล่งวัตถุดิบ หรือความมั่นคงทางการเมือง รวมทั้งการเดินทาง เพื่อการศึกษา และการพักผ่อน การเดินทางพักผ่อนอาจเป็นการพักผ่อนจากการทำงานจาก ชีวิตประจำวัน หรือเพื่อคลายเครียด รวมทั้งการเดินทางเพื่อหาประสบการณ์แปลกใหม่ (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546 : 13-14) จากคำกล่าวข้างต้น ได้มีผู้ให้ความหมายการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ลยาศรี หุณฑนะเสรี (2534:4) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ ด้วยความสมัครใจมิใช่เพื่อรับจ้าง แต่เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษา ศาสนา กีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนรวมถึงการประชุมสัมมนาและการเยี่ยมญาติพี่น้อง

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 2-5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการในการอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์มีความหมายในการร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิม โดย เป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กระบวนการ การท่องเที่ยวหรือที่ทำได้ เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจรวมถึง วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ หรือแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือที่มีระบบนิเวศคงความ ดั้งเดิมหรือสมบูรณ์ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อ มุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สุรเชษฐีย์ เชษฐมาส (2541: 2) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยภูมิลำเนา ไปยังสถานที่อยู่ห่างไกล โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันในภูมิลำเนาของตนเอง ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและ องค์ประกอบต่างๆ ของสถานที่ที่เดินทางผ่านหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไป และจะต้องทำการพักค้างแรมในสถานที่นั้นๆ

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2542: 4) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543 : 1) องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทาง และการท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี 2506 ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1. ต้องเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และด้วยความสมัครใจ
3. ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง โดยเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีค่าใช้จ่าย

เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ

สำหรับจุดมุ่งหมายของการเดินทาง เพื่อการท่องเที่ยว ต้องไม่ใช้การประกอบอาชีพ และไปอยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่าง ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการท่องเที่ยวที่เรียกว่า Leisure Tour หรือ Recreation Tour หรือ Holiday Tour มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อนในวันหยุด การแสวงหาความสนุกสนาน บันเทิง รวมถึงการไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆชมการแสดง การเล่นกีฬา การนันทนาการ

2) การท่องเที่ยวเพื่อทำธุรกิจ เป็นการท่องเที่ยวที่เรียกว่า Business Tour หรือ Business Travel หรือ Professional Travel ซึ่งเป็นการเดินทางของนักธุรกิจ โดยมีกิจกรรมด้านธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจเป็นส่วนประกอบด้วยก็ได้ ในประเทศอุตสาหกรรมรายได้จากการ

ท่องเที่ยวประเภทนี้มีมืออยู่สูงมาก เพราะนักท่องเที่ยวประเภทนี้เดินทางตลอดทั้งปี ไม่ขึ้นอยู่กับฤดูกาล ทั้งเป็นผู้ที่สามารถเสียค่าใช้จ่ายสูง

3) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลสูงใจ เป็นการท่องเที่ยวที่เรียกว่า Incentive Your ซึ่งมักจัดให้แก่พนักงาน และลูกค้าของบริษัท และหน่วยงานต่างๆ หรือผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่บริษัทและหน่วยงานนั้นๆ การเดินทางอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อธุรกิจรวมอยู่ด้วยก็ได้ เช่นจัดให้ไปชมโรงงานผลิตสินค้า หรือไปประชุมสัมมนา มีการสังสรรค์เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา เป็นการท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวมีจุดประสงค์เพื่อเข้าร่วมประชุมสัมมนา หรือไปชมการแสดงสินค้า การจัดนิทรรศการในโอกาสต่างๆ

5) การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษเฉพาะกลุ่ม เป็นการท่องเที่ยวที่เรียกว่า Special Interest Group Tour คือการจัดขึ้นเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องใดโดยเฉพาะ เช่น เดินทางไปชมการแข่งขันกีฬา หรือเล่นกีฬาบางชนิด การเที่ยวชมธรรมชาติและดูสัตว์ป่า เทียวถ้ำ ดำน้ำ ดูปะการังและสัตว์น้ำ การชมโบราณสถาน

ปรีชา แดงโรจน์ (2544: 29) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ และเป็นการเดินทางที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่ รวมทั้งยังมีการให้คำจำกัดความเพิ่มไว้อีกด้วยว่า จุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว ต้องมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพและไม่อยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

เสรี วังสีไพจิตร (2546 : 15) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเรีงรมย์อย่างที่คนส่วนมากเข้าใจกัน มีการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง ก็นับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้นการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคมมาก ทำให้เกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณี ทักษะความคิดความเห็น การท่องเที่ยวยังมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการรักษาศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ในทางกลับกันการท่องเที่ยวก็มีส่วนทำให้ชนบทรรมนิยมประเพณีแหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งเสื่อมโทรมได้ ดังนั้นจึงมีการสร้างกระแสการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การป้องกันมิให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เปราะบางหรือที่สงวน นอกจากนี้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 47) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่ต้องมีการเดินทางจากถิ่นพำนักประจำของตน ไปยังอีกที่หนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

กวี วรกวิน และคณะ (2548 : 8-9) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ที่เกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อจุดประสงค์ต่างๆกัน ที่ไม่ใช่เพื่อการย้ายถิ่นแบบถาวร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อความบันเทิงหรือความสนุกสนาน หรือความสำราญใจ และการพักผ่อนหย่อนใจจากภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม รวมทั้งจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏอยู่ในสถานท่องเที่ยววันนั้นๆ ด้วย เพื่อการศึกษาทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น เพื่อการเล่นกีฬา

อุดม เชยกีวงศ์ และคณะ (2548 : 47) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการที่ผู้คนหรือประชาชนได้ไปเยี่ยมเยือนยังสถานที่หนึ่ง เพื่อการเที่ยวชมเมือง เยี่ยมญาติและเพื่อน พักผ่อนวันหยุดทั้งระยะสั้นและระยะยาว อาจหมายรวมถึงบุคคลที่เดินทางไปเข้าร่วมการประชุมทางวิชาการ ทางการเมือง การประชุมธุรกิจ หรือเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ ทางธุรกิจ ตลอดจนการเดินทางไปศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือไปทำการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ด้วย

จากความหมายและหลักการที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์กระทำเพื่อไปสัมผัสสภาพที่แตกต่างจากที่เป็นอยู่โดยอาจพักผ่อน หรือไม่พักผ่อน ณ ที่นั้นก็ได้ เพื่อผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาประชุมสัมมนา ประกอบธุรกิจ ชมนิทรรศการ เยี่ยมเยือนเพื่อนหรือญาติมิตร และสร้างความรื่นรมย์ให้กับชีวิต

เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวนี้มีความสำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ

- การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
- รายได้ที่ได้มาในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพของการชำระเงินได้
- รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง
- อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิต (ฉัตรชัย ดั่งจาด. 2545: 8)

2) ด้านสังคม

- ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น
- ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่นช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา
- ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น
- ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้น ทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึก จำหน่าย
- ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

1.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการท่องเที่ยว นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น5 ประการสำคัญ ได้แก่

- ประการแรก เป็นการเร่งพัฒนา บุรณะ พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมือง และนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมบทบาทเอกชน ร่วมกับชุมชน ในการรักษาแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง
 - ประการที่สอง เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้นทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว
 - ประการที่สาม เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง
 - ประการที่สี่ เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆโดยรอบทั้งทางด้านการตลาด และการลงทุน ตลอดจนการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว
 - ส่วนประการที่ห้า การบริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย
- การส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้ 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) จัดจ้างสถาบันการศึกษา ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ให้ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) ส่งเจ้าหน้าที่ เข้ารับการฝึกอบรม เกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยว หรือการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถจัดทำแผนฯได้เอง

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งภายในจังหวัดรวมกลุ่มกันเพื่อทำโครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ โดยจังหวัดเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งทั้ง 3 แนวทาง ยึดหลักการของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

- ศึกษาสำรวจข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูล เป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยต้องอาศัยข้อมูลที่จำเป็นในด้านต่างๆมาประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว นอกเหนือจากข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ภาพในมุมกว้างและการพัฒนาการท่องเที่ยวจะได้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย ข้อมูลที่ต้องทำการศึกษานั้นประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ ด้านทั่วไปด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการตลาด เพื่อจะได้รู้จักพื้นที่สัมผัสความรู้สึก และรับรู้ปัญหาที่แท้จริงที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างเที่ยงตรง

- วิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาทำการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อนโอกาส และอุปสรรค การส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยการเปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ สามารถแข่งขันกับพื้นที่ที่เป็นแบบเดียวกันได้หรือไม่อย่างไร ประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การรับรู้ของคนทั่วไปต่อการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น ที่ตั้ง หมายถึง ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในเส้นทางเดินทางท่องเที่ยวหลักของประเทศ หรือมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจใกล้เคียงหรือไม่ ความสนใจของท้องถิ่น หมายถึง ทิศนคติของคนในท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวว่าเป็นไปในทิศทางใดและมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ชมรม สมาคมด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีความเข้มแข็งเพียงใด

- กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย หลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งโอกาส และอุปสรรคแล้วจะทำให้มีข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของประเทศ ของจังหวัด ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- เขียนแผนงานและโครงการ เมื่อมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีความชัดเจน และทิศทางที่แน่นอนแล้วจำเป็นที่จะต้องเขียนแผนงานและโครงการ โดยแผนงานและ

โครงการควรจะสอดคล้องกับนโยบาย และโครงการดังกล่าวต้องคำนึงถึงมาตรฐานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

- ดำเนินการตามแผนงาน และโครงการ ในขั้นตอนนี้ ควรจะดำเนินการให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ มีการใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม มีการอำนวยความสะดวกและประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 5 ขั้นตอนนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเห็นถึงภาพรวมของพื้นที่ทั่วไป ด้านแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ SWOT ในแง่มุมของจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคตลอดจนข้อได้เปรียบเสียเปรียบทางการท่องเที่ยว สุดท้ายก็จะเกิดแผนงาน โครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเน้นหนักไปที่องค์ประกอบ 3 ด้านที่สำคัญ คือ

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านบริการทางการท่องเที่ยว และ
3. ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางการปฏิบัติงานทั้ง

3 ด้านมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทำได้ 2

กรณีคือ

(1) กรณีที่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว ต้องดำเนินการบำรุง ดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว เช่น การปรับปรุงด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับปรุงด้านการบริหารจัดการ และการปรับปรุงด้านสภาพแวดล้อม

(2) กรณีที่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยว ต้องดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เช่น ค้นหาจุดเด่น หรือจุดดึงดูดของท้องถิ่นทางการท่องเที่ยว ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านกายภาพพัฒนาทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาทางการบริหารจัดการพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม

2) การพัฒนาบริการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ การดำเนินการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการได้ 8 องค์ประกอบ คือ บริการด้านความปลอดภัย บริการภัตตาคารและร้านอาหาร บริการสินค้าและของที่ระลึก บริการที่พักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยว บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ บริการด้านบันเทิงและนันทนาการ บริการด้านสารสนเทศ บริการด้านการขนส่ง

3) การพัฒนาการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การดำเนินการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวดำเนินงานได้ 3 ด้าน คือ การกำหนดแผนการตลาดท่องเที่ยว การสร้างเส้นทางหรือกิจกรรมท่องเที่ยว และการโฆษณาไปยังกลุ่มเป้าหมาย

1.2 รูปแบบการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวของไทยมีมากมายหลายรูปแบบ จากการศึกษาในรูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2584 : 10-13)

1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism) สามารถจำแนกออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีการบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล

- การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยัง พื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ป่าสัมปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชม ความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐาน ความรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในสถานที่แห่งนั้น

- การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นโลก บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

- การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชม ปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม สามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ

- การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

- การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและ มรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

- การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดก ทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ สามารถจำแนกออกเป็น 8 รูปแบบ

- การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ บางแห่งอาจ จัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และความงาม

- การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้สังขธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกสมาธิ เพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ จัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย

- การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาว กระเหรี่ยง หมู่บ้านจีนฮ้อ เป็นต้น

- การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่น กีฬาตามความถนัด ความสนใจในประเภทกีฬา

- การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้ว ได้รับความตื่นเต้นผจญภัย และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ การใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวของคนในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น

- การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลาย หลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลักโดยเดินทางท่องเที่ยวใน สถานที่ต่างๆ อย่างน้อยนานกว่า 1 เดือน

- การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึง การจัดหาเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จในการขายสินค้านั้นๆ ตามเป้าหมาย เป็นการจัดรายการพักผ่อน ตั้งแต่ 2-7 วัน เป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรือผสมผสานกับรูปแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ

จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สามารถจำแนกรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยว ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 รูปแบบหลัก คือรูปแบบการท่องเที่ยวใน แหล่งธรรมชาติ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจ พิเศษ ซึ่งแต่ละรูปแบบยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป และยังสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมาจัดผสมผสานกันได้ตามความสนใจ และความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบนอกจาก มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีความประทับใจแล้วยังแฝงไปด้วยการ ถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมของท้องถิ่นตามแหล่งที่ตั้งของสถานที่นั้นๆ และไม่ว่าจะจัดรูปแบบ การท่องเที่ยวรูปแบบใด ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยว มรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน จากรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น หรือแม้แต่จัดตั้งสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลสำคัญที่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวนำมาเป็น ส่วนหนึ่งของการตัดสินใจพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว คือข้อมูลด้านสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเคลื่อนไหวและ ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ได้มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้

นิคม จารุมณี (2536 : 68) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า การที่จะสร้าง หรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ที่ไม่น่าสนใจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้น จะต้องคำนึงถึงจุดสำคัญในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งในแง่กายภาพ หรือภูมิภาค ตำแหน่งที่ตั้ง หรือชื่อเสียงของสถานที่ที่กระจายไปสู่โลกภายนอก

มนัส สุวรรณ (2538 : 128) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกล่าวไว้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ มีสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาประเมินประกอบการตัดสินใจในการพัฒนา ได้แก่ ความปรารถนาของผู้ท่องเที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของผู้ท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ประกอบด้วยความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ ความสามารถที่จะรับได้เชิงสังคม และความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 28) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่าการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักทางวิชาการนั้น ไม่ใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย จึงต้องมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้

- 1) จัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว
 - 2) กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 3) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว
 - 4) ประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว
 - 5) ให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว
 - 6) จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้
 - 7) การจัดทำงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ
- จากความหมายและหลักการที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สามารถที่จะสรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในการวิจัยครั้งนี้ คือการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพดีขึ้นโดยมีสิ่งที่จะต้องนำมาประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาคือความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความสำคัญตั้งแต่ระดับรากหญ้า ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับโลก ดังจะเห็นได้จากการประชุม สัมมนาอบรม การส่งเสริมการบริหารจัดการ ตลอดจนกำหนดแนวทางและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในทุกๆระดับตั้งแต่การประชุม Earth Summit ที่ประเทศบราซิล เมื่อ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะอยู่ในกรอบความหมายที่สำคัญ คือ “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

ของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตใต้สำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย : 2540)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการนำศักยภาพจากทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมของท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาและจัดการเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างอาชีพ รายได้ในท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและธุรกิจชุมชน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ร่วมกันและความภาคภูมิใจของท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่การถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนให้ความสำคัญต่อการพัฒนา คน ชุมชน และสังคม โดยการนำศักยภาพที่มีเป็นทุนเดิมของสังคมมาพัฒนา และจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการบูรณาการกิจกรรมด้านต่างๆในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงบริบทท้องถิ่น สร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างจริงจัง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

- 1) กิจกรรมต่างๆที่ทำให้ประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น
- 2) ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และ หรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากที่ตนอยู่
- 3) โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติ วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่
- 4) ให้มีการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสมบัติทางทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ไปชม

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พิซานและแมนส์เฟลด์ (Pizan and Mansfeld,1999) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า คนเราสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มาจากความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชนชาติและการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากที่อาศัยอยู่เดิม เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวเอง

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2539 : 33) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และ เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่น

มีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้าน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล ซึ่งเป็นมรดก และเป็น สมบัติล้ำค่าที่แสดงถึงความเป็นไทย ที่แตกต่างจากชาติอื่น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 31) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการ ท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 65) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมชีวิตวิถีชีวิต แบบ เกาๆ ที่กำลังจะสูญหายไป ใน บางท้องถิ่น เพื่อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่าง ไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณี และงาน เทศกาลต่างๆ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวสวน ชาวนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากร ท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวหลงใหล อยากเขาไปชมศิลปวัฒนธรรมประเพณี ท่อง ถิ่น เพื่อศึกษาหาความรู้ และพักผ่อนหย่อนใจ

ชลลดา มงคลวนิช (2546 : 27) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ว่า เป็นการท่องเที่ยว ซึ่งมีจุดสนใจอยู่ที่วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คน การเที่ยว ชมงานประเพณีของราชสำนัก และประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณี สงกรานต์ เป็นต้น

ราณี อลิษฐ์กุล (2546 : 83) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

พะยอม ธรรมบุตร (2548 : 1) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ ว่า เป็นการท่องเที่ยว ซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสถานที่ที่เป็น จุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อนุสาวรีย์ และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชม และ ศึกษา แหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑสถาน ปรเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ

รลิกา อังกูร (2549 : 80) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถี ชีวิต และความมั่งคั่งศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชาติอื่น เป็น รูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว

จากความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อมุ่งเข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ และมุ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชุมชนนั้นรับมาใหม่อันทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดคุณค่ามากที่สุด โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสภาพแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนในอดีต และเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น

4.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 4 ข้อ ได้แก่

1) เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ ความงดงามของวัฒนธรรม

2) เพื่อศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น

3) เพื่อศึกษาเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน

โบราณวัตถุ

4) เพื่อศึกษารูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตและประเพณี ซึ่งวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจสำคัญ ที่ช่วยทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม คือ

- เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

- เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพ สิ่งแวดล้อม

และคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

- เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น (อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม. 2548 : 22-23)

4.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม

สุพิศวง ธรรมพินทา (2532 : 6-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1) วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

- วัฒนธรรม เป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า เพื่อการ

ดำรงชีวิตของ

มนุษย์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงว่ามนุษย์มีความสามารถเหนือกว่าสัตว์ประเภทอื่นในการดำรงชีวิตในโลกนี้วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์วัฒนธรรมกำหนดแบบแผนของพฤติกรรม และรูปแบบของสถาบันของสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคุมสังคม มีการกำหนดบทลงโทษเพื่อควบคุมให้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดวัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความมั่นคงในสังคม

2) วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหนียว และความต่างของมนุษย์

- วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิกบุคคลเมื่ออยู่ในสังคมใด ย่อมมีความคิด ความเชื่อ อุปนิสัยใจคอ และการปฏิบัติตนในสังคมที่เหมือนกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น

- วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเหมือน และความต่าง ๆ ของแต่ละสังคมเพราะแต่ละสังคมมีแนววัฒนธรรมบางอย่างที่เหมือนและต่างจากสังคมอื่น

4.4 ลักษณะของวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528 : 36) ได้กล่าวว่า สิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมในสังคมต่าง ๆ ได้ นั้น จะต้องมึลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

- วัฒนธรรมต้องเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man Made) ลักษณะประการนี้หมายถึง ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม หรือในสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาได้ วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาจะอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม เพราะมนุษย์เมื่อสร้างขึ้นไว้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมนักวิชาการบางท่านเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ หรือนอกเหนือระบบการควบคุมโดยธรรมชาติ

- วัฒนธรรมต้องมีการยอมรับร่วมกัน (Culture is Shared) สิ่งที่มีมนุษย์สร้างและกำหนดความหมายหรือหน้าที่เอาไว้แล้ว จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ได้รับการยอมรับหรือเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม ไม่ใช่ยอมรับปฏิบัติกันเพียงไม่กี่คน

- วัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้ (Culture is Learned) บุคคลจะรู้จักวัฒนธรรมหรือปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้โดยการศึกษาเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นความรู้ที่เกิดจากสัญชาตญาณ (Instinct) พฤติกรรมต่าง ที่บุคคลใช้ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นมารยาท กิริยาอาการต่าง ๆ ตลอดจนจนการพูดจาทักทาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้นการเรียนรู้เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันสังคมได้อย่างไม่มีปัญหา

- วัฒนธรรมต้องมีการถ่ายทอด (Culture is Transmitted) เนื่องจากวัฒนธรรมจะต้องดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงมีวิธีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นหลัง ๆ หรือสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมด้วยวิธีการที่ต่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรมสั่งสอน หรือการเรียนรู้ จากครอบครัว จากโรงเรียน จากเพื่อนเล่นหรือคนรู้จักเป็นการถ่ายทอดโดยตรง การเรียนรู้จากการสังเกต จากประสบการณ์ การแพร่กระจายเป็นการถ่ายทอด

วัฒนธรรมโดยทางอ้อม วัฒนธรรมที่ไม่มีการถ่ายทอดเราเรียกว่า “วัฒนธรรมที่ตายแล้ว” ได้แก่ วัฒนธรรมในสมัยประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

- วัฒนธรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Culture is Changed) รูปแบบของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่คงที่เสมอไป อาจจะเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมอาจถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสาเหตุอื่น รูปแบบของวัฒนธรรมหนึ่งที่เคยใช้ได้อย่างผลดีในขณะหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ เช่น การควบคุมในสังคมขนาดเล็กใช้วิถีประชาและกฎศีลธรรมแต่พอสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น วิธีการควบคุมก็ต้องเปลี่ยนเป็นใช้กฎหมายเข้ามาแทนที่วิถีประชาและกฎศีลธรรม เป็นต้น

4.5 ประเภทวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัด หรือรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสที่มีอยู่ วัฒนธรรมประเภทนี้จะพบได้ทั่วไป เช่น ที่อยู่อาศัยยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การศึกษา ถนนหนทาง รูปแบบของการแต่งกาย พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

- วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นหรือแอบแฝงอยู่ภายใน ยากแก่การรับรู้หรือเข้าใจได้ วัฒนธรรมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความนึกคิด อารมณ์ค่านิยม ทศนคติ แนวความคิดหรืออุดมการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล การจะทราบว่าคุณคนมีวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าวเช่นไรก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้าเข้าไปกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมโต้ตอบออกมา เช่น คำพูด ลักษณะสีหน้าหรือกริยาท่าทางที่พอจะช่วยให้เราคาดคะเน อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลผู้นั้นได้ หรือการถ่ายทอดแนวความคิดออกมาในรูปของบทความ คำประพันธ์แบบร้อยแก้ว หรือร้อยกรองตลอดจนคำขวัญที่ยึดมั่นอยู่ก็จะช่วยให้เราทราบแนวความคิด หรืออุดมการณ์ ของบุคคลผู้นั้นได้ แต่ถ้าหากบุคคลไม่ยอมแสดงพฤติกรรมอะไรตอบโต้ออกมา หรือแกล้งแสดงลักษณะที่ไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงออกมาย่อมเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจหรือทราบได้ว่าเขามีความรู้สึกนึกคิด เช่นไร ต้องอาศัยการสังเกตที่ละเอียดและระมัดระวังอย่างรอบคอบจึงจะเข้าใจได้

4.6 ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1) ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

- ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

- ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวต่างชาติกับผู้คน ในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก (ชนัญ วงษ์วิภาค 2545: 271)

5. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ, 2549) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เนื่องจากมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันมายาวนาน และเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น มีความหลากหลายเรื่องชาติพันธุ์และเอกลักษณ์มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก ข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ สินค้าทางการท่องเที่ยวขาดจุดเด่นจุดขาย เป็นเมืองผ่านไปภาคเหนือทำให้มีนักท่องเที่ยวโดยตรงน้อย สถานที่สำคัญบางแห่งไม่ได้รับการพัฒนา การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในและภายนอกกลุ่มจังหวัดยังไม่เชื่อมสนิท ขาดความหลากหลายในกิจกรรม และยุทธศาสตร์ของบางจังหวัดไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว แนวทางในการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน จัดทำแผนผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

5.2 บริบทพื้นที่ศึกษา

1) ความเป็นมาของแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำท่าจีนมีต้นกำเนิดจากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแยกจากฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ คลองมะขามเฒ่า “ ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ แม่น้ำสุพรรณบุรี “ ผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ แม่น้ำนครชัยศรี “ และไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร เรียกว่าแม่น้ำท่าจีน เพราะบริเวณที่แม่น้ำไหลออกทะเลที่ตำบลบางหญ้าแพรก และตำบลโกรกกรากนั้น เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวจีนที่เดินทางมาทางทะเลและมาขึ้นท่าที่แห่งนี้ มีความยาวทั้งสิ้น 325 กิโลเมตร แหล่งน้ำหลักของแม่น้ำท่าจีนคือ น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีการสร้างประตูระบายน้ำเพื่อควบคุมน้ำทำให้แม่น้ำท่าจีนแปรสภาพเป็นคลองส่งน้ำชลประทานในโครงการชลประทานเจ้าพระยา แหล่งน้ำสำคัญอื่นของแม่น้ำท่าจีนคือ ลุ่มน้ำกระเสียว ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งส่งน้ำจากแม่น้ำแม่กลองในเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอ

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร (สานฝันวัน
ทำจีนสวย , 2543 :10-17)

2) กำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำท่าจีน จากประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำท่าจีน ตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 111 ตอนที่ 62 ง ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2537 ได้กำหนดประเภทคุณภาพของแหล่งน้ำ(ตาม มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน) เขตควบคุมมาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน (กิโลเมตร จากปากแม่น้ำ) ไว้ดังนี้ ช่วงที่ 1 แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง จากปากแม่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครถึงที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (กิโลเมตรที่ 0 ถึง 82) กำหนดให้เป็นแหล่งน้ำ ประเภทที่ 4 ช่วงที่ 2 แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง จากที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ถึงประตูระบายน้ำโพธิ์ พระยา อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี (กิโลเมตรที่ 82 ถึง 202) กำหนด ให้เป็นแหล่งประเภทที่ 3 ช่วงที่ 3 แม่น้ำท่าจีนตอนบน จากประตูระบายน้ำ โพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรีถึงบ้านปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท (กิโลเมตรที่ 202 ถึง 325) กำหนดให้เป็นแหล่งประเภทที่ 2

3) แม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอ นครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรีในอดีต เคยเป็นที่ตั้งเมือง นครชัยศรีในรัชกาลของ สมเด็จพระมหา จักรพรรดิ สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตัวเมืองอยู่ ใต้ปากคลองบางแก้ว (ห่างจากตัวอำเภอปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร) มีฐานะเป็นสังกัดเมือง ซึ่งอยู่ในกรมมหาดไทยตลอดมาต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้โอนเมืองนครชัยศรีในสังกัดกรม มหาดไทยไปสังกัดกรมเจ้าท่า จนกระทั่งมีการปรับปรุงการปกครองใหม่เมื่อ พ.ศ. 2437 ใน รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้จัดตั้งกระทรวงมหาดไทยขึ้น และจัด รูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล เมืองนครชัยศรี จึงได้โอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมณฑลขึ้น โดยรวมเมืองนครชัยศรี สมุทรสาคร สุพรรณบุรี เข้าไว้ ในมณฑลเดียวกันเรียกว่า “มณฑลนครชัยศรี “ และให้เมืองนครชัยศรีเป็นที่ตั้งมณฑล ต่อมาในปี พ.ศ. 2440 ได้ย้ายที่ตั้งที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่พระปฐมเจดีย์ และรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครชัยศรีเป็นเมืองนครปฐม แต่ชื่อ มณฑลยังคงเรียกตามเดิมส่วนที่ตั้งที่ว่าการอำเภอได้ย้ายจากที่เดิมมาอยู่ในที่ตั้งปัจจุบันใน พ.ศ. 2446 โดยเรียกว่าอำเภอเมือง จนถึง พ.ศ. 2456 ได้ตั้งเมืองนครปฐมขึ้นและยุบอำเภอเมืองเดิม ตั้งเป็นอำเภอ นครชัยศรีขึ้นกับจังหวัดนครปฐม จนถึงปัจจุบันอำเภอ นครชัยศรี เป็นอำเภอที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ประมาณ 260,002 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดนครปฐมตามถนนสายเพชรเกษมเป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 43 กิโลเมตร มีแม่น้ำหลักสายเดียวที่สำคัญ ไหลผ่านคือ “ แม่น้ำท่าจีน “ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ แม่น้ำนครชัยศรี “ ในเขตอำเภอ นครชัยศรี มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 25 กิโลเมตร ไหลผ่าน ตำบลบางแก้วฟ้า ห้วยพลู วัดสำโรง ดอน

แฝก ลานตากฟ้า จีวราย สัมปทวน วัดแค นครชัยศรี ไทยาวาส และขุนแก้ว รวม 11 ตำบล ลักษณะของลำน้ำค่อนข้างคดเคี้ยว มีน้ำถึง 4 ชนิด (ร้อยใจรักพิทักษ์ทำจัน : 19) ได้แก่

- **น้ำขึ้นน้ำลง** จะมีเฉพาะเดือนมกราคมถึงกันยายนของทุกปี ส่วนเดือนตุลาคมถึง เดือนธันวาคมจะมีน้ำไหลลงสู่ทะเลทางเดียว ปัจจุบันน้ำในแม่น้ำนครชัยศรีไหลลงสู่ทะเลทางเดียวมีน้อยเนื่องจากระบบการบริหารจัดการน้ำของทางราชการมีประสิทธิภาพสูง

- **น้ำเต็ม** จะไหลย้อนเข้ามาในแม่น้ำนครชัยศรีที่จังหวัดสมุทรสาครเลยมาถึง อำเภอสามพรานส่วนใหญ่จะสุดทางที่อำเภอสามพราน

- **น้ำท่วม** มักจะท่วมในช่วงเดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม

- **น้ำเน่า** ซึ่งเป็นน้ำที่สร้างปัญหาให้แก่ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำมาก

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเพาะปลูกอย่างยิ่ง การทำนาปรี้งนับว่าได้ผลดีมากเป็นที่นิยมของราษฎรทั่วไป สถานภาพทางเศรษฐกิจของชาวอำเภอนครชัยศรีอยู่ในระดับปานกลาง โดยประชากรมีอาชีพหลักได้แก่การทำนา ทำสวนผลไม้ พืชผัก ไม้ประดับ ปศุสัตว์ เลี้ยงปลา และรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งแนวโน้มในการประกอบอาชีพในอนาคตการทำนาจะลดลงเพราะต้องลงทุนมาก บางปีได้ผลไม่คุ้มค่าเนื่องจากต้องเสียค่าเช่าและที่นาส่วนใหญ่จะถูกตัดแปลงเป็นสวน ในขั้นแรกจะทำการเป็นสวนผักก่อน แล้วจึงเปลี่ยนเป็นสวนผลไม้หรือไม่ยืนต้นในภายหลัง และปัจจุบันเริ่มทำบ่อเลี้ยงปลาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งเพิ่มขึ้นในท้องที่และเขตอำเภอใกล้เคียง ทำให้ราษฎรหันมาประกอบอาชีพรับจ้างตามโรงงานต่างๆ มากขึ้น ประชาชนโดยทั่วไปยังคงยึดถือวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวภาคกลางมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย มีการสืบสานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำเช่นประเพณีการแข่งเรือยาว (เรือผีพาย) ในเทศกาลออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ณ บริเวณวัดริมแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น ด้านการท่องเที่ยวก็มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูตลาดริมน้ำต่างๆ อุทยานปลาหน้าวัดรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทางเรือ เป็นต้น

4) ความเป็นมาของคลองมหาสวัสดิ์ คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองที่สำคัญที่สุดของอำเภอกุสุมาลย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดีขุดเมื่อปี พ.ศ. 2403 เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พร้อมกับการขุดคลองเจดีย์บูชาในสมัยเดียวกัน คลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นทางเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน มีความยาว 27 กิโลเมตรเศษ ตั้งต้นจากคลองบางกอกน้อยริมวัดชัยพฤกษ์มาลาไปออกแม่น้ำท่าจีนเหนือศาลเจ้าสุบิน และทุกระยะ 4 กิโลเมตร ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลาริมคลองเพื่อให้ผู้สัญจรไปมาได้ใช้พัก และมีศาลาหนึ่งที่อยู่หมู่ที่ 3 ตำบลศาลายา ได้มีจารึกตำรายาสำหรับรักษาโรคอยู่จึงเรียกศาลาดังกล่าวว่าศาลายา อันเป็นที่มาของตำบลศาลายา

ปัจจุบันศาลาดังกล่าวได้ชำรุดผุพังจนไม่เหลือร่องรอย และได้มีการสร้างศาลาขึ้นมาใหม่ที่บริเวณหน้าสถานีรถไฟศาลายาแทน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดจับจองที่สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จำนวนสองหมื่นไร่เศษให้กับพระราชโอรสและธิดา ซึ่งที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลศาลายาและมหาสวัสดิ์ของอำเภอพุทธมณฑล ทำให้พื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่เป็นจำนวนมากพร้อมกับการมีหน่วยราชการต่างๆ เกิดขึ้นมาในพื้นที่ดังกล่าว สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะมีบ้านเรือนตั้งเรียงรายกันอยู่ โดยมีชุมชนใหญ่อยู่บริเวณตลาดศาลายา และวัดศาลวัน มีสภาพเป็นตลอดริมน้ำใหญ่และมีคู่อ้อมเรือด้วยไม้สักหลายแห่ง ถัดมาจะเป็นชุมชนวัดสุวรรณารามซึ่งมี วัดสุวรรณารามเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอ พุทธมณฑล มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงามหลายอย่าง อาทิเช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ก่อสร้างด้วยไม้ที่ใหญ่โตและสวยงาม ศาลาท่าน้ำ และหอระฆัง เป็นต้น มีโรงเรียนประถมศึกษาประจำชุมชน สถานีรถไฟ สถานีอนามัย และตลาดริมน้ำเป็นลักษณะของเรือนไม้ และแฝงลอย ซึ่งมีแม่ค้านำสินค้าและอาหารมาขาย รวมทั้งมีร้านกาแฟที่ขึ้นชื่อของอำเภอ คือ ร้านกาแฟนายหึ่ง วัดสุวรรณ ตั้งอยู่คนละฝั่งคลองกับวัดสุวรรณาราม นอกจากนี้ยังมีสวนผลไม้ในบริเวณใกล้เคียงนี้หลายแห่ง มีส้มโอรสดี พันธุ์นครชัยศรีแท้ซึ่งสามารถเลือกชิมได้ ในยามเช้ายังเห็นพระสงฆ์ใช้เรือในการบิณฑบาต จุดสุดท้ายที่น่าสนใจในคลองมหาสวัสดิ์ คือ บริเวณสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ตำบลมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีการทำเกษตรหลายอย่าง

ความสำคัญของคลองมหาสวัสดิ์ นอกเหนือจากเป็นคลองประวัติศาสตร์ แล้วยังเป็นคลองที่มีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและรักษาระดับน้ำในทุกฤดูกาล อีกทั้งยังเป็นคลองที่ใช้น้ำไปผลิตเป็นน้ำประปาของกรุงเทพมหานคร จึงนับได้ว่าเป็นคลองที่ยังคงสภาพธรรมชาติที่สวยงามระบบนิเวศทางน้ำที่ยังสมบูรณ์ เป็นสถานที่ที่น่าท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง (สำนักงานเกษตรอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 2546)

5) ความสำคัญของคลองกับวิถีชีวิตของชาวมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลศาลายา ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลคลองโยง จะเห็นว่าแม้แต่ชื่อตำบลสองในสามยังเกี่ยวข้องกับและสัมพันธ์กับคลอง จึงอาจกล่าวได้ว่าคลองมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวพุทธมณฑลทั้งทางตรงและทางอ้อม สังเกตได้จากในแต่ละตำบลจะมีคลองติดต่อเชื่อมโยงถึงกันตลอด เช่น ตำบลคลองโยงและคลองทวีวัฒนา ตำบลมหาสวัสดิ์มีคลองมหาสวัสดิ์และคลองโยง ส่วนตำบลศาลายามีคลองโยง คลองทวีวัฒนา และคลองมหาสวัสดิ์ เกือบทุกพื้นที่ในเขตอำเภอพุทธมณฑลจะครอบคลุมและเชื่อมโยงด้วยเครือข่ายของคลอง

คลองกับวิถีชีวิตมหาสวัสดิ์ในอดีต จากการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับคลองมหาสวัสดิ์แต่อดีตประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมาของชาวพุทธมณฑล ทำให้เห็นภาพวิถีชีวิตของผู้คนในพุทธมณฑล มีวิถีการดำเนินชีวิตที่อิงอาศัย และเกี่ยวพันกับคลองตลอดเวลา ซึ่งพอจะกล่าวคร่าวๆ ได้ดังนี้

การดำเนินชีวิตของชาวมหาสวัสดิ์ในอดีต ชาวบ้านนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งคลอง โดยส่วนมากมักจะประกอบอาชีพทำนา ทำสวนอยู่ตลอดลำคลอง วิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบและร่มรื่น คลองในสมัยก่อนเป็นศูนย์รวมของชุมชน และเป็นศูนย์กลางทางการค้า เช่น ริมคลองทิววัฒนา ด้านวัดมะเกลือทั้งสองฝั่ง เดิมเป็นตลาดที่มีบ้านเรือนและร้านค้าหนาแน่นกว่าบริเวณอื่นๆ ตลาดวัดมะเกลือเป็นแหล่งซื้อขายข้าว อุปกรณ์ทำนา เสื้อผ้าและของใช้ประจำวัน มีพ่อค้าจีนมาตั้งอยู่ให้ชาวนาได้เอापยุ ยาฆ่าแมลง พันธุ์ข้าว ตลอดจนกู้ยืมเงินไปก่อน เมื่อมีการเก็บข้าวต้องนำมาขายให้แล้วหักหนี้สินพร้อมดอกเบี้ย (ศศิกาญจน์ จิตวารณ : 2541)

การเดินทางของชาวมหาสวัสดิ์ ชาวบ้านในช่วงก่อนยังใช้การเดินทางโดยเรือเป็นส่วนใหญ่ เกือบทุกบ้านในแถบคลองโยง คลองมหาสวัสดิ์จะมีเรือส่วนตัวไว้ใช้ ซึ่งก็มีทั้งเรือพาย เรือเครื่อง เรือสองตอน ส่วนเรือหางยาวจะใช้เป็นเรือรับจ้าง ซึ่งมีประมาณ 3-4 ลำ จอดรับผู้โดยสารตามบ้านคลองเจ๊ก (คลองชัยขันธุ์) คลองโยง คลองกำนันขาวไปจนถึงคลองมหาสวัสดิ์ แล้วไปจอดที่สถานีรถไฟที่เข้า-ออกที่สถานีเช่นกัน ซึ่งผู้โดยสารประจำก็จะมีครู นักเรียน พ่อค้า แม่ค้า ความเปลี่ยนแปลงเริ่มมีมากขึ้นเมื่อ 3 ตำบล คือ ตำบลศาลายา ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลคลองโยง แยกการปกครองออกจากนครชัยศรี มาเป็นกิ่งอำเภอกุสุมาลย์ ในปี พ.ศ. 2534 เริ่มมีถนนตัดผ่านเข้าไปในหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอกุสุมาลย์ ทำให้การสัญจรทางน้ำเริ่มลดลงเป็นลำดับในด้านขนส่ง โดยเฉพาะข้าวจะใช้เรือชะล่าล่าโตๆ ความจุมากๆ บรรทุกข้าวจากท้องนาไปส่งยังโรงสีข้าว ซึ่งจะตั้งอยู่ริมคลอง โดยจะมีเถาแกมมารับซื้อ ถ้ามีจำนวนมากๆ ก็จะไปติดกันหลายๆ ลำ และมีเรือจูงลากอยู่ลำหนึ่ง ประเพณีท้องถิ่นและงานรื่นเริงต่างๆ ก่อนหน้านี้จะใช้คลองในการจัดขบวนแห่ต่างๆ โดยผู้มาร่วมงานจะมารวมกันที่บ้านงานหรือวัด เช่น งานบวชพระ งานแต่งงาน งานศพ แล้วจะนำเรือขนาดใหญ่มาจัดเป็นขบวนแห่ไปตามลำคลอง เช่นเดียวกับการใช้รถแห่ขบวนต่างๆ ในปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวตามงานวัด งานประจำปี หรืองานรื่นเริงต่างๆ ช่วงก่อนใช้เรือเป็นพาหนะที่สำคัญ เช่น การเดินทางไปนมัสการหลวงพ่อดาวดึงส์ วัดไร่ขิง อำเภอสสามพราน งานประเพณีทำบุญเทกระจาดที่วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี ชาวบ้านคลองโยงจะจัดเรือไปเที่ยวกันโดยล่องไปตามลำคลอง การเดินทางค่อนข้างใช้เวลานานกว่าทางรถยนต์มาก แต่ทิวทัศน์สองฝั่งคลองสามารถทำให้เพลิดเพลินสนุกสนาน โดยเฉพาะช่วงเที่ยวไปเป็นลำมากกว่าเพื่อน เพราะในคลองจะมีผักตบชวา และสิ่งที่ลอยตามน้ำมา ทำให้ติดพันที่ใบพัดเรือ ต้องขึ้นๆ ลงๆ ในน้ำเพื่อตัดหรือแกะสิ่งที่ติดใบพัดออกมาทำให้ต้องเป็ยกน้ำอยู่ตลอดเวลา บางครั้งถึงกับเป็นไข้ปวดบวม ถึงกระนั้นก็ยังอดไม่ได้ที่ต้องจัดนำเที่ยวกันเช่นนี้ทุกปี จนกระทั่งความเจริญทางรถยนต์เข้ามาถึงผู้คนเริ่มสัญจรทางรถยนต์กันหมด เรือก็เลยไม่ค่อยได้ใช้ ประกอบกับการดูแลรักษาเรือลำบาก จึงพากันขายเรือขนาดใหญ่กันหมด คงมีเหลือไว้บ้างเฉพาะเรือเล็ก ซึ่งจุดคนได้ไม่กี่คน บทบาทและความสำคัญของคลองในอดีต มีดังนี้

- เป็นแหล่งน้ำอุปโภค-บริโภค

- เป็นเส้นทางคมนาคม
- เป็นศูนย์กลางของชุมชนและการค้าขาย
- เป็นแหล่งหาอาหาร เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาต่างๆ
- เป็นแหล่งประกอบอาชีพ
- เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ
- เป็นที่จัดงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น การบวชนาค งานแต่งงาน

เป็นต้น

แต่ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตชาวบ้านในแถบคลองมหาสวัสดิ์ เริ่มมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ห่างเหินและไม่ผูกพันกับคลองเหมือนในอดีต โดยเฉพาะประเพณี หรืองานรื่นเริงต่างๆ ที่สัมพันธ์กับคลองแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีหลงเหลืออยู่เลยในปัจจุบัน

6) แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ริมคลองมหาสวัสดิ์

วัฒนา เทียมปฐม (2544 : 99-100, 115-117) คลองมหาสวัสดิ์มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อชมอาชีพสำคัญของท้องถิ่นของอำเภอพุทธมณฑล ดังนี้

- อาชีพนาบัว มีการทำในบริเวณริมถนนศาลายา-บางภาษี ในท้องที่ตำบลศาลายาและคลองโยงมีทั้งนาบัวหลวง (บัวดอก) และบัวสาย (บัวสีต่างๆ) จะเน้นขั้นตอนต่างๆ ในการปลูก การใส่ปุ๋ย การบำรุงรักษา การฉีดยาฆ่าแมลง การเก็บดอกบัว การทำบัว และการขนส่งไปยังตลาดอาชีพทำสวนกล้วยไม้ มีอยู่หลายแห่ง เช่น หมู่ที่ 3 และ 5 ตำบลศาลายา ใกล้วัดมะเกลือ ตำบลคลองโยงอาชีพผู้ต่อเรือ ตั้งอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ใกล้กับศาลวัน โดยเดินทางผ่านที่ว่าการอำเภอมาตามถนนศาลายา-บางภาษี ข้ามทางรถไฟ ข้ามคลองมหาสวัสดิ์ แล้วเลี้ยวขวาไปตามเลียบบคลองมหาสวัสดิ์ผ่านวัดศาลวันไปเล็กน้อยจะพบผู้ต่อเรือด้วยไม้สัก ได้แก่บุญส่ง อุจิตอารีย์ อุรุ่งโรจน์มีเรือขนาดต่างๆ ทั้งเรือที่ไว้ใช้สอยในแม่น้ำลำคลอง เรือลำเล็กลงมาซึ่งไว้ใช้ขายก๋วยเตี๋ยวเรือและเรือลำเล็กๆ สำหรับเป็นของที่ระลึก

- สวนผักกระเฉด และสวนผักบุ้ง มีอยู่ริมถนนศาลายา-นครชัยศรีติดกับซอยเข้าโรงพยาบาลพุทธมณฑล

- สวนผลไม้ที่เป็นผลไม้ประจำถิ่น ได้แก่ สวนส้มโอ สวนมะม่วง ฝรั่ง สวนหมาก พลู และมะพร้าว ซึ่งมีอยู่หลาย แห่งอาจจะขับขีบรรดไปดู เช่น ข้างโรงพยาบาลพุทธมณฑล หรือล่องเรือตามคลองมหาสวัสดิ์โดยบริการของผู้ใหญ่สุทัศน์ สวัสดิ์ ซึ่งรู้จักกับชาวสวนต่างๆเป็นอย่างดี

- การเพาะเห็ด ที่ศูนย์รวมสวนเห็ดบ้านอรัญญิก อยู่ถนนพุทธมณฑลสาย4 เลยพุทธมณฑลไป 1 กิโลเมตร ติดกับปากซอยเข้าโรงพยาบาลนิติจิตเวช

7) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร นอกจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ หรือจุดแข็งของแต่ละท้องถิ่น ในการที่จะสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นเอง ภายใต้การจัดการของท้องถิ่น ดังนั้นการที่เรารู้ว่าท้องถิ่นหรือชุมชนมีแหล่ง

ท่องเที่ยวหรือมีจุดขายใดที่สามารถนำมา สร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เมื่อรู้และตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นก็จะทำให้ชุมชนมีศักดิ์ศรี ในพื้นที่พุทธมณฑลเองก็มีการทำเกษตรกรรม เช่น สวนผลไม้ชนิดต่างๆได้แก่ สวนส้มโอ สวนกล้วยไม้ สวนฝรั่ง สวนมะพร้าว ซึ่งล้วนแต่เป็นวิถีชีวิตที่น่าสนใจ และมีแหล่งท่องเที่ยว ตามธรรมชาติ นั่นคือ ลำคลอง เนื่องจากพุทธมณฑลเป็นพื้นที่มีคลองเป็นจำนวนมาก วิถีชีวิตของชาวพุทธมณฑลจึงผูกพันอยู่กับลำคลองมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากชาวพุทธมณฑลได้ใช้ประโยชน์จากลำคลองหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เส้นทางในการคมนาคมเป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่า ลำคลองนั้นมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวพุทธมณฑลอย่างมากในปัจจุบันชาวพุทธมณฑลก็ยังคงรักษาวิถีการดำรงชีวิตริมน้ำไว้ได้ ซึ่งสามารถจัดการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้

ดังนั้นผู้ที่มีศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็น่าจะเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการจัดการด้านการท่องเที่ยวพร้อมไปกับการอนุรักษ์ไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่พุทธมณฑล การท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนมหาสวัสดิ์ นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ที่ยังคงรักษาสภาพของชุมชนไม่แตกต่างไปจากอดีต ซึ่งคลองนี้ได้เชื่อมโยงคลองบางกอกน้อยไปสู่องค์พระปฐมเจดีย์มีความยาว 27 กิโลเมตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์เมื่อปี พ.ศ. 2400 เรือที่ใช้เป็นพาหนะในการท่องเที่ยวเป็นเรือหางยาวสามารถรองรับผู้โดยสารได้ไม่เกิน 5 คน โดยคิดค่าเรือลำละ 300 บาท และค่าชมแหล่งท่องเที่ยวจุดต่างๆ คนละ 70 บาท โดยมีคนขับเรือเป็นผู้นำชมตลอดเส้นทาง มีเจ้าของสวนเป็นผู้นำชมในแต่ละจุด

เส้นทางท่องเที่ยวที่จัดให้ชมขณะนี้ มี 4 จุด คือ นาบัว กลุ่มแม่บ้าน สวนกล้วยไม้ และสวนผลไม้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทาง คือ นาบัวควรไปช่วงเช้าหรือช่วงเย็นที่แดดไม่ร้อนมากเกินไป ซึ่งคนขับเรือและนำเที่ยวจะเป็นผู้กำหนดว่าควรจะไปชมจุดใดก่อน พื้นที่ที่จัดเป็นจุดท่องเที่ยวนั้น พบว่าเป็นที่ดินเช่าเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงสวนผลไม้เท่านั้นที่เป็นเจ้าของที่ดินการให้บริการในแต่ละจุดจะมีน้ำและผลไม้จากสวนให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานกัน รายละเอียดเป็นดังนี้

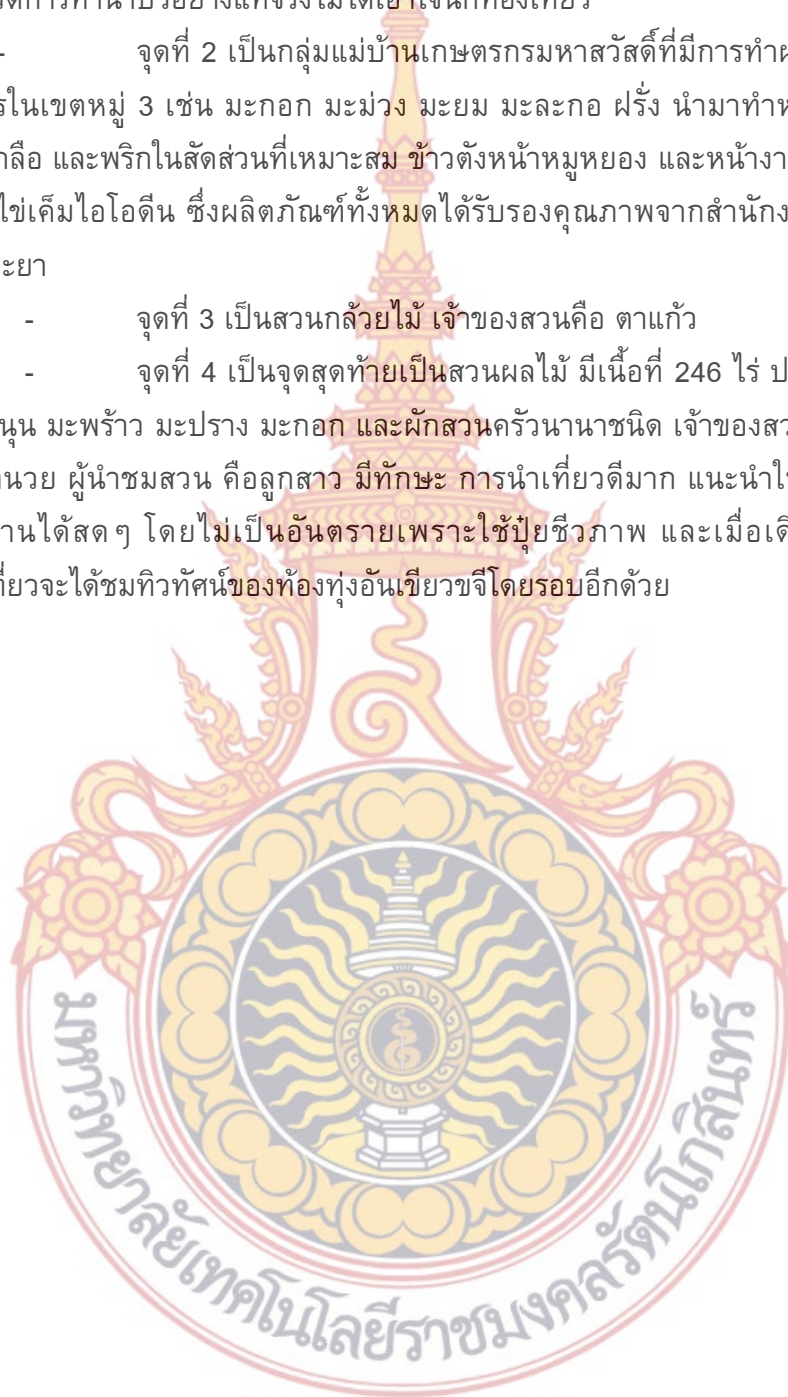
- จุดที่ 1 ล่องเรือไปชมนาบัวเป็นแห่งแรก มีพื้นที่ 20 ไร่ 1 งาน 90 ตารางวา แต่พื้นที่ที่ทำการปลูกบัวมีเนื้อที่ 14 ไร่ มีบัว 3-4 พันธุ์ การเดินทางจะสะดวกสำหรับเรือที่มีขนาดเล็ก เนื่องจากต้องลอดผ่านสะพานเพื่อเส้นทางคลองปฎิรูป 2 ไปจนถึงนาบัว ใช้ระยะเวลาประมาณ 10 นาที ระหว่างทางนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตของสองฝั่งคลองเมื่อก่อนพื้นที่ที่ใช้ทำนาบัวนี้เป็นพื้นที่นาข้าว แต่การทำนาไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เพราะทำนาได้เพียงปีละ 2 ครั้ง ทำให้ชาวนาข้าวมีรายได้ไม่เพียงพอ จึงเปลี่ยนมาทำนาบัว เนื่องจากสามารถมีรายได้วันเว้นวันจากการเก็บบัวขาย เป็นรายได้ที่พอเลี้ยงครอบครัวจนสามารถปลดหนี้ได้ ใน

การขมนาบัว นักท่องเที่ยวจะได้นั่งเรือชมรอบนา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวันที่มีการเก็บบัว ซึ่งถ้ามีการเก็บบัว นักท่องเที่ยวจะได้ดูวิธีการทำบัวเท่านั้น เพราะเรือนั้นจะนำไปใช้สำหรับเก็บบัว แสดงให้เห็นวิถีชีวิตการทำนาบัวอย่างแท้จริงไม่ได้เอาใจนักท่องเที่ยว

- จุดที่ 2 เป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ที่มีการทำผลิตภัณฑ์การแปรรูปอาหารในเขตหมู่ 3 เช่น มะกอก มะม่วง มะยม มะละกอ ฝรั่ง นำมาทำหยาโดยปรุงรสด้วยน้ำตาล เกลือ และพริกในสัดส่วนที่เหมาะสม ข้าวตังหน้าหมูหยอง และหน้างา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งทำไข่เค็มไอโอดีน ซึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งหมดได้รับรองคุณภาพจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

- จุดที่ 3 เป็นสวนกล้วยไม้ เจ้าของสวนคือ ตาแก้ว

- จุดที่ 4 เป็นจุดสุดท้ายเป็นสวนผลไม้ มีเนื้อที่ 246 ไร่ ประกอบด้วย ส้มโอ มะม่วง ขนุน มะพร้าว มะปราง มะกอก และผักสวนครัวนานาชนิด เจ้าของสวนคือ นายบุญเลิศ เศรษฐอำนาจ ผู้นำชมสวน คือลูกสาว มีทักษะ การนำเที่ยวดีมาก แนะนำให้ความรู้เรื่องสวนรับประทานได้สดๆ โดยไม่เป็นอันตรายเพราะใช้ปุ๋ยชีวภาพ และเมื่อเดินไปยังท้ายสวน นักท่องเที่ยวจะได้ชมทิวทัศน์ของท้องทุ่งอันเขียวขจีโดยรอบอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี” ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาและสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ เสนอแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และพัฒนา คู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย

“การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี” การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นวิธีในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการศึกษาเพื่อเข้าใจถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถพัฒนาเป็นคู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

2. เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ พื้นที่ริมฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ที่ไหลผ่านในตำบลคลองโยง ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว

3. เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

กลุ่มประชากร	Key Informant Interview
1. กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น	- นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม นายประทุม สวัสดิ์แดง และนายอู๋ สุขสมัย
2. เจ้าของกิจการร้านค้า	- เจ้าของกิจการนาบัว - เจ้าของกิจการสวนกล้วยไม้ - เจ้าของกิจการสวนผลไม้ - เจ้าของกิจการโฮมสเตย์ (Homestay) - กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ (ผลิตข้าวตัง ไข่เค็ม กล้วยฉาบ ผลไม้อบแห้ง) - ผู้ขับเรือ
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน	- กลุ่มนักวิชาการ คือ ดร.สุนันทา ชูตินันท์ - กลุ่มนักอนุรักษ์ คือ ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม - นักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

เหตุผลของการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เนื่องจากการศึกษาศึกษาและสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และพัฒนาคู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์นั้น ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งสามารถให้ข้อมูลในลักษณะเจาะลึกได้ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงประเด็น เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ จึงเลือกกลุ่มประชากรดังกล่าว

4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น เจ้าของกิจการร้านค้า และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 กลุ่มผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารเพื่อเตรียมการลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจ

5.2 กลุ่มผู้วิจัยลงพื้นที่ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ พร้อมด้วยภาคีเครือข่ายของชุมชน เพื่อทำการสำรวจพื้นที่

5.3 ทำหนังสือถึงผู้ใหญ่

5.4 กลุ่มผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลจะเป็นการจดบันทึก ขณะทำการสัมภาษณ์และหลังทำการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในเก็บข้อมูลครั้งนี้ ในบางครั้งผู้ศึกษาอาจต้องใช้ในการบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูล โดยผู้ศึกษาจะทำการขออนุญาต จากผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้งที่จะทำการสัมภาษณ์

6. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Item Objective Conguence Index) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้วนำผลตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมเอกสารและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษา ด้วยการเขียนพรรณนา ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอในบทของการทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี” ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นวิธีในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จึงสามารถสรุปและนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สํารวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 2 ศึกษาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 3 เสนอแนวทางในการพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 4 ความสำคัญของจุดบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สํารวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

จากการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ มีประวัติความเป็นมาดังนี้

1.1 ประวัติคลองมหาสวัสดิ์ คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองขุดขนาดใหญ่กว้างเจ็ดวา ลึกหกศอก ยาว 23 กิโลเมตรเศษ เริ่มต้นจากคลองบางกอกน้อยริมวัดชัยพฤกษ์มาลา ไปออกแม่น้ำท่าจีนตรงบริเวณเหนือศาลเจ้าสุบิน ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี ชาวบ้านบ้างเรียก *คลองขุด* บ้างเรียก *คลองขุดชัยพฤกษ์* ขุดเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2403 หมดเงินค่าจ้างขุดไปทั้งสิ้น 1,101 ชั่ง 10 ตำลึง (ซึ่งเป็นเงินที่ตกทอดมาจากสมัยรัชกาลที่ 3 จำนวน 1,000 ชั่ง และเป็นเงินพระคลังมหาสมบัติ 100 ชั่ง และเป็นเงินธารณะ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี จำนวน 1 ชั่ง 10 ตำลึง ตลอดลำคลองทุกระยะ 4 กิโลเมตรมีการสร้างศาลาไว้ริมคลอง ซึ่งต่อมาเรียกชื่อต่างๆออกไป เช่น ศาลาธรรมสพน์ (เดิมเขียนว่า ศาลาทำศพ เพราะเป็นศาลาที่ตั้งศพเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เห็นว่าไม่เป็นมงคล จึงเปลี่ยนเป็น ธรรมสพน์ มาจากธรรมสพน์-สุรวณ แปลว่าการฝัง) ศาลายา (อยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ตำบลศาลายา ปัจจุบัน) ศาลากลาง ศาลาดิน เป็นต้น คนที่มาขุดส่วนใหญ่เป็นคนจีนปกครองโดยราชวงศ์แมนจู คนจีนจึงถูกกีดกันจนต้องเดินทางออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก และเข้ามาเมืองไทยต่างกับสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้คนจีนเข้าประเทศได้ โดยเก็บภาษีคนต่างด้าว

ผู้ที่เสียภาษีแล้วจะ “ผูกปี้” ไว้ที่มือ จากนั้นก็สามารถเดินทางไปรับจ้างทำงานได้ทั่วราชอาณาจักร และกลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในระบายนั้น ทั้งนี้เพราะคนไทยในสมัยนั้นยังคงอยู่ในระบบไพร่ที่ต้องเกณฑ์แรงงานประจำปี จะเดินทางไปรับจ้างหรือทำการค้าขายไกลภูมิลำเนาไม่ได้ ในการขุดคลองมหาสวัสดิ์นั้นผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่เล่าสืบต่อกันมาว่า คนจีนเปลือยกายขุดดินกินข้าวต้มจมนโคลนตม นำเวทนายิ่งนัก

อย่างไรก็ตามคนจีนส่วนหนึ่งที่อพยพมาในรุ่นนี้ก็ได้อพยพไปตั้งรกรากลงหลักปักฐานอาศัยอยู่ริม 2 ฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ต่อมาภายหลังประกอบอาชีพด้วยความวิริยะ จนสามารถกลายเป็นเจ้าของที่ดินได้ในที่สุด

นอกจากนี้เหตุผลสำคัญในการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ปรากฏชัดอยู่ในพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ร.ศ. 128 ว่า “เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์และเป็นคลองเปิดที่ให้เป็นนาสำหรับแจกพระเจ้าลูกยาเธอ” ส่วนที่ปรากฏอยู่ในอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย (เล่ม 4 หน้า 1174) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2521) ว่า “เป็นคลองสำหรับเสด็จพระราชดำเนินไปพระปฐมเจดีย์ โดยไปต่อคลองเจดีย์บูชาและเปิดที่สองฝั่งซึ่งเป็นป่าพงที่ว่างให้เป็นนามีประตุน้ำและประตูระบายน้ำฉิมพลีทางด้านคลองขุดห่างจากรากปากคลองเข้ามา 8 กิโลเมตร และประตุน้ำมหาสวัสดิ์ที่ปากคลองด้านแม่น้ำนครชัยศรี ห่างจากสถานีวัดรางไปทางทิศตะวันออกไป 1 กิโลเมตร”

อย่างไรก็ตามคลองนี้จัดว่าเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าที่สำคัญระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนมาเป็นเวลานาน สินค้าส่วนใหญ่ได้แก่ ข้าว อ้อยและน้ำตาล ซึ่งผลิตได้จากพื้นที่ลุ่มน้ำนครชัยศรี มีโรงงานน้ำตาลและโรงสีข้าวมาตั้งบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีหลายโรง และสิ่งเหล่านี้เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญด้วย สอดคล้องกับคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในพื้นที่ว่า แต่เดิมคลองมหาสวัสดิ์มีเรือใหญ่ผ่านเข้าออกอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือบรรทุกข้าวอ้อยและน้ำตาล

ในเวลาภายหลังจากขุดคลองมหาสวัสดิ์เสร็จได้ไม่นาน คือหลัง พ.ศ. 2403 กวีคนสำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) หรือ มหาฤกษ์ ได้แต่ง นิราศพระปฐม ท่านได้เดินทางผ่านคลองมหาสวัสดิ์และบันทึกว่าตลอดลำคลองมีศาลาอยู่ 7 ศาลา ห่างจากกันเท่าๆ กัน แต่ดูเหมือนสมัยนั้นแต่ละศาลายังไม่มีชื่อ คงได้แต่เรียกว่าศาลาสอง ศาลาสาม มีศาลาเดียวที่เรียกชื่อคือศาลากลางซึ่งมีชื่อมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังคำบอกเล่าว่า มีคนมอญอยู่ที่บริเวณนั้นด้วย บันทึกนี้เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ประการหนึ่ง ดังความตอนหนึ่งว่า

ถึงคลองมหาสวัสดิ์นี้มีใหม่	แต่ตามในลำคลองได้ร้องถาม
ไม่มีใครร้องเรียกสำเหนียกนาม	จะหาความที่ประกอบไม่ชอบกล
จนเลยศาลาสองยิ่งหมองไหม้	ระกำใจอ้างว้างมากกลางหน
กับบางไพร่ศิษย์หาสีห้าคน	มักชุกชนสารพัตรจะขัดเชิง

.....

.....

จนถึงศาลากลางไม่สร้างร้อน	เด็ก ๆ อ่อนหน้า นี้อหิวโรหยา
ให้จอดพักหยุดร่มพลมชาย	ตะวันบ่ายคล้อยงามสักสามโมง
พวกเรือจอดทอดอยู่แลดูกรม	บ้างหุงต้มพร้อมกันควันโขมง
ที่ฝั่งจอดทอดเสือกผู้เชือกโยง	โดดน้ำโพล่งดำว่ายเป็นก่ายกอง
นางสาวมอญหนึ่งนั้นดูขันเหลือ	ยุคแคมเรือนอนหงายวายดูป้อง
แต่ผ่านงั่งน่องถกขึ้นปกทอ้ง	เด็กมันร้องนั้นแน่แลทมึน

สิ่งที่เป็นผลประโยชน์จากการขุดคลองมหาสวัสดิ์ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับประโยชน์ในการสัญจรและการดำเนินการค้าก็คือ เป็นการเปิดทางที่นาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์พระราชทานแก่พระราชโอรสพระราชธิดา และให้จัดทำผังระวางที่ดินขึ้น แบ่งที่ดินออกเป็นแปลงๆ มีทั้งหมด 47 แปลง รวมเนื้อที่กว่าสองหมื่นไร่ เพื่อแบ่งให้กับพระราชโอรสพระราชธิดาทุกพระองค์ โดยให้เจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า “นายกอง” คอยดูแลเก็บผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจากหลักฐานข้อนี้แสดงให้เห็นว่าทุ่งศาลายาหรือพื้นที่ใกล้เคียงดังกล่าวนี้ในสมัยนั้นยังไม่มีมีการจับจองหรือตั้งถิ่นฐานทั่วไปและหากจะพิจารณาขอบเขตของพื้นที่จับจองที่ปรากฏในระวางที่ดินจะสังเกตได้ว่า บริเวณที่เป็นคลองโยงในปัจจุบันน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินไว้ก่อนแล้ว ระวางที่ดินบริเวณนั้นจึงไม่เป็นเส้นตรงเช่นด้านอื่นๆ

สำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนนั้น แม้ว่าที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะถูกจับจองไปแล้วก็ตาม แต่การทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นจนกระทั่งเมื่อชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเดิมบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนทยอยขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยมาขอเช่าพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มเติมจากชุมชนบริเวณฝั่งคลองโยงที่มีมาแต่เดิม บริเวณที่พอจะเรียกเป็นชุมชนได้ ได้แก่บริเวณชุมชนวัดสุวรรณารามในปัจจุบัน โดยชาวบ้านร่วมกันสร้างสำนักสงฆ์สุวรรณารามขึ้น

ในปีพุทธศักราช 2485 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ทั่วประเทศไทย พื้นที่ในอำเภอพุทธมณฑลปัจจุบัน ซึ่งสมัยนั้นขึ้นอยู่กับอำเภอนครชัยศรีเกิดผลกระทบด้วยเช่นกันคือ น้ำท่วมถนนรถไฟ ท่วมทุ่งนาบ้านเรือน ชาวบ้านแถบวัดสุวรรณารามส่วนหนึ่งต้องอพยพไปอยู่นครปฐม สัตว์เลี้ยงต่างๆ ล้มตายเป็นจำนวนมาก การดำรงชีพลำบากยิ่ง เหตุการณ์ดังกล่าวนี้นำไปสู่การขุดคลองซอยในสมัยต่อมา

ภายหลังจากน้ำท่วมใหญ่ ภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันขุดคลองเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรไปมาและเป็นเส้นทางส่งน้ำระบายน้ำเพื่อการทำนาเพิ่มขึ้นทำให้เกิดคลองซอยขึ้นหลายสาย เช่น คลองบางเตย คลองซอย คลองเจ๊ก (คลองชัยขันธุ์) คลองสามบาท คลองตาหลิ คลองสุคต (สุคคต) คลองหม่อมเจ้าเฉลิมศรี คลองนายเปล่ง คลองพริ้ง คลองตาบาง คลองสามวา ฯลฯ ซึ่งคลองเหล่านี้ได้ช่วยให้การทำนาได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงด้วย จึงทำให้เกิดชุมชนย่อยๆ ขึ้นในพื้นที่มากขึ้น เช่น ชุมชนบ้านคลองสว่างอารมณ์ เป็นต้น

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2490 มีโจรกลุ่มหนึ่งบุกเข้าปล้นสถานีรถไฟศาลายากลางคืน ทำร้ายนายสถานีและจับภรรยานายสถานีเป็นตัวประกันขณะนั้นกำนันจุ่น เช็งมณี เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ชักชวนลูกบ้านยิงต่อสู้กับโจรนับเป็นร้อยนัด โจรล่าถอยโดยจับภรรยานายสถานีเป็นตัวประกันไปปล่อยไว้ระหว่างทางกวาดทรัพย์สินไปจำนวนมาก สาเหตุการปล้นเนื่องจากภรรยานายสถานีชอบแต่งตัวอวดรำรวย ใส่สร้อยคอทองคำ คาดเข็มขัดทองคำ ใส่สร้อยข้อมือทองคำ ซึ่งต่อมาทางราชการสืบได้ว่าเป็นสายให้โจรจึงจับไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสอบถาม เมื่อได้ความแล้วจึงกันตัวไว้เป็นพยาน ตำรวจจับโจรได้ 2 คน เหลืออีก 1 คน หนีไปต่างจังหวัด โจรที่จับได้คนหนึ่งอยู่วัดมะเกลือขอต่อสูคติและชนะคติในที่สุด ส่วนอีกคนหนึ่งเมื่อจับครั้งแรกขณะนำตัวส่งโรงพักได้กระโดดหนีไปได้ แต่ต่อมาจับได้อีกจึงนำตัวมาทำแผน แล้วนำส่งตำรวจโดยทางเรือ ปรากฏว่าผู้ร้ายกระโดดเรือหนีอีก แต่รุ่งเช้ามีคนพบเป็นศพลอยอยู่ในน้ำ กุญแจยังติดมืออยู่

1.2 ศาลายา อยู่เหนือ

ในการดำเนินการขุดคลองมหาสวัสดิ์เมื่อครั้งรัชกาลที่ 4 นั้น มีการสร้างศาลารายทางเป็นระยะๆ ทุก 100 เส้น หรือประมาณ 4 กิโลเมตรต่อหลังหนึ่ง มีจำนวนทั้งสิ้น 7 หลัง ความปรากฏในนิราศพระปฐม ของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ดังนี้

1) ศาลาหลังที่ 1

ลูถึงศาลากระทรวงในหลวงสร้าง	ระยะทางทำไว้ไกลนักหนา
ถึงร้อยเส้นแล้วจึงมีที่ศาลา	ให้ประชาจำมั่นสำคัญจร
ทั้งไปมาล้าเลื่อยเมื่อเหนื่อยนัก	ได้หยุดพักภิญโญสโมสร
ไอ้ตัวเราเส้าอร่าให้อาวรณ์	ถึงหยุดนอนก็ไม่หายวายรำคาญ

2) ศาลาหลังที่ 2

จนเลยศาลาสองยิ่งหมองไหม้	ระกำใจอ้างว้างมากกลางหน
กับบ่าวไพร่ศิษย์หาสี่ห้าคน	มักชุกชนสารพัตรจะขัดเชิง
ที่สองฝั่งข้างคลองล้วนท้องทุ่ง	และเป็นวังดูเวียงละเลิงเหลิง
เห็นทิวไผ่ไม่พุ่มเป็นช่อมเชิง	ที่สูงเทิงลมโยนโก๋ร่นกริ่งกริว
เห็นเมฆหมอกออกรอบตามขอบป่า	เหมือนขอบฟ้าตกไกลใจวิวๆ

.....
ดูคลองตรงโล่งลิวเห็นทิวบ้าน	ระยะยานห่างไกลกระโรหนา
ไม่มีเรือนโอโง่งล้วนโรงนา	มุงแฝกคาเขี้ยวชำตุ๋ราไร
บ้างปลูกผักดักแร้วแจ้วจ้งหัน	ลมพัดผันหมุนตั่วหวิวๆไหว
ครั้นลมหวนทวนทับก็กลับไป	เปรียบเหมือนใจคนเราเท่าทุกวัน
พวกกรุกฤษฎุงรังที่บางกอก	พุดกลับกลอกดั่งๆ เหมือนจ้งหัน

- ลมพัดหนักทางไหนไปทางนั้น
- 3) ศาลาหลังที่ 3
- ที่จอดพักหน้าท่าศาลาสาม
เห็นแต่ของเขานี่ไม่ชื่นตา
เห็นเรือโกกลนลำหนึ่งดูขึงขัง
เจ้าของเข็นขึ้นคานอยู่นานนม
ถ้างลงทุนทำใหม่ไว้ใช้เล่า
เปรียบเหมือนคนยกขึ้นคาน
- 4) ศาลาหลังที่ 4
- จนถึงศาลากลางไม่สร้างร้อน
ให้จอดพักหยุดร่มพอลมชาย
พวกเรือจอดทอดอยู่แลดูถม
ที่ฝั่งจอดทอดเสือกผูกเชือกโยง
นางสาวมอญหนึ่งนั้นดูขื่นเหลือ
แต่ผ้าถุงน่องถักขึ้นปกท้อง
น้ำก็ใสไม่ระวังบ้างเลยหนา
ชาติใจดีมีไซ่ไก่ใจบักบิน
พวกเด็กเรารุ่นหนุ่มได้ชุ่มชื่น
ว่ามอญขวางอย่างเขาที่เล่ามา
เด็กอาบน้ำสำเร็จก็เสร็จโคก
เสร็จแล้วออกนาวารับคลาไคล
- 5) ศาลาหลังที่ 5
- จนลงเลยศาลาที่ห้าแล้ว
ดูสาว ๆ ชาวานาไม่น่าชม
ตะเบ็งมานขัดเขมนจนเห็นทั่ว
ไม่สู้สาวชาวกรุงจรงตา
เมื่ออยู่ในท่านก็ใช้เหมือนเช่นครอก
ล้วนหมิ่นส่นุ่ลายเทียวกรายกรุย
- 6) ศาลาหลังที่ 6
- จนถึงศาลาหกวิตกนัก
หวลส่อฝันใจไม่สเบย
- พูดไม่ทันเข้าพร้อมต้องยอมกลัว
ล้วนงาม ๆ ดี ๆ หมิ่นเจ้า
พอนาวาเลยไปยังใจตรมฯ
ทั้งเนื้อหนังก็ติดอยู่มีถม
เจียนจะจมดินเปล่าไม่เข้าการ
ไม่เปลืองเปล่าคงจะช่วยให้หลายสถาน
นึกสงสารวานสาผู้อาภัพ
- เด็ก ๆ อ่อนหน้านิ้วหวิวงระหาย
ตะวันป่ายคล้อยงามสักสามโมง
บ้างหุงต้มพร้อมกันคว้นโขมง
โดดน้ำโพล่งดำว่ายเป็นกายกอง
ยุดแคมเรือนอนหงายว่ายตบป้อง
เด็กมันร้องนั้นแน่แลทมิฬ
เขาเฮฮาสักเท่าไรก็ไม่ขื่น
ถึงติดครีนก็ไม่ตื่นสั่นตำรา
ก็แตกตื่นพูดกันด้วยพรรษา
เห็นกับตามันขวางไม่อย่างไร
บริโภคโภชนาอัชฌาศัย
แจวไม่ไหวไม่ตึงนั่งน้อย ๆ
ให้เร่งแจวรีบไปยังไกลถม
ตราแดดลมเหลือดำด้วยทำนา
ไม่แต่งตัวสารพัดไม่ผิดหน้า
แต่ซึ้งว่าเพื่อนสนุกพวกกรูกรุย
เมื่อออกนอกกรวากับหม่อมดูหอมฉุย
ดูบุกปุยไว้วางเหมือนนางระบำ
- ไม่ยลพักตร์จขวิญตานิจจาเอ๋ย
ลมลำเพยพอเวลาลงสายณห์

.....
เห็นเรือจอดทอดท่าโรงนาหนึ่ง
บ้างถนนกลมกล่อมลูกที่ผูกเปล

.....
เขาอื้ออึงซึกซวนกันสรวลเส
ฟังเขาเห่โหยกระแสมไม่แห้งเครีอช

7) ศาลาหลังที่ 7

มาถึงศาลาเจ็ดไม่เสร็จโศก
ถึงโรงเจ้าภาษีฆ้องตีตั้ง
ไว้หางเปียเมียสาวชาวสล้าง
ที่ความรู้สิ่งไรก็ไม่เรียน

ยิ่งวิโยคโหยให้อาลัยหลัง
ตัวไผ่นั่งแจ่มแจ้งด้วยแสงเทียน
เป็นเงินต่างเมืองมาแต่พาเหียร
ยังพากเพียรมาได้ถึงใหญ่โต

ศาลาทั้ง 7 หลังที่หลวงจักปาณีกล่าวถึงในนิราศนี้ มีหลังหนึ่งที่อยู่กลางย่าน มีการเขียนตำรายารักษาโรคไว้ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระยาภูมิกษัตริย์ ทรงบันทึกไว้ว่า

... เมื่อ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์-ผู้เขียน) ขุดคลองแล้วสร้างศาลาอาศัยที่ริมคลอง 100 เส้นหลัง 1 เป็นระยะทางไป ที่ศาลาหลังกลางย่าน เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ให้เขียนตำรายารักษาโรคต่าง ๆ ใส่แผ่นกระดานติดไว้เป็นการกุศล คนจึงได้เรียกศาลาหลังนั้นว่า “ศาลายา” เลยเป็นชื่อสถานี่รถไฟอยู่บัดนี้ ศาลาอีกหลัง 1 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์สร้างในการกุศลปลงศพคนของท่านคน 1 จึงเรียกว่า “ศาลาทำศพ” เลยเป็นชื่อสถานี่รถไฟเหมือนกัน...

เคยมีคนบอกว่าอยู่แถวสถานีรถไฟศาลายา จากข้อมูลของนายถาวร เทียมปฐม ประกอบกับตำแหน่งของศาลาทำศพในอดีต และพงศาวดารของสมเด็จพระยาตำราพระยาภูมิกษัตริย์ที่ได้เขียนเรื่องศาลาคลองมหาสวัสดิ์ที่มีทุกระยะ 100 เส้น คุณยายอายุ 81 ปี เล่าว่า เมื่อคุณยายยังสาวได้พายเรือไปกับแม่เพื่อไปเยี่ยมพี่ชายซึ่งอาศัยอยู่ที่สะพานเสาวภา ตลาดต้นสน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ยังเคยเห็นศาลาดังกล่าวเป็นศาลาคู่ แต่ปัจจุบันไม่เหลือแล้ว และบ้านพักคนงานก็รื้อไปหมดแล้วเหลือเพียงแต่ตอเสาอยู่ และได้เล่าต่อไปว่าเคยทำสวนแปลงที่ตั้งศาลาทำศพ และได้พาไปดูตำแหน่งของบ้านพักคนงานหรือโรงกู่ลิเกาซึ่งอยู่ตรงกับเสาโทรเลขรถไฟต้นที่ 15/1 ซึ่งตรงกับหลักกิโลเมตรที่ 15 พอดี และได้เข้าสวนไปดูบริเวณริมคลองที่เป็นที่ตั้งของศาลาดังกล่าวซึ่งไปดูบริเวณริมคลองที่เป็นที่ตั้งของศาลาดังกล่าวซึ่งไม่สามารถเห็นร่องรอยหรือหลักฐานที่เหลืออยู่ เนื่องจากคลองมหาสวัสดิ์ในระยะแรกขุดกว้างเพียง 7 วา หรือ 14 เมตร แต่คลองในปัจจุบันกว้างไม่ต่ำกว่า 40 เมตร จากผลของการขุดลอกคลองโดยเรือยุด (เรือกระบวย) เมื่อราว พ.ศ. 2490 ทำให้ไม่เหลือศาลาประวัติศาสตร์อีก

จากข้อมูลที่ได้จึงยืนยันตำแหน่งของศาลายาว่า น่าจะอยู่ตรงตำแหน่งเสาโทรเลขรถไฟที่ 19/1 ตรงกับกิโลเมตรที่ 19 ซึ่งตรงกับป้ายสถานีรถไฟศาลายาด้านตะวันออกพอดี และเมื่อมองตรงออกไปทางคลองจะเห็นอยู่ตรงหน้าวัดศาลวันพอดี อันเป็นที่ตั้งของ “ศาลายา” เดิม

ส่วนที่หน้าสถานีรถไฟศาลายาเป็นศาลายาใหม่นั้น กำนันชัยรัตน์ เล่าหสุวรรณพานิช เป็นผู้นำในการสร้างจำลองขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสรณ์ขึ้นภายหลัง

ส่วนที่ว่า “ศาลายา” เป็นศาลาหลังที่เท่าใดในจำนวนศาลาทั้ง 7 นี้ ปรากฏคำบอกเล่าในชุมชนที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ศาลาที่ 4 อยู่ที่ตำบล ศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ศาลาที่ 5 ซึ่งสมัยนั้นกล่าวกันว่าเป็นศาลาคู่สำหรับทำศพคนในบังคับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ อยู่ตรงหลักกิโลเมตรที่ 15 ริมทางรถไฟสายใต้ ปัจจุบันเรียก ศาลาธรรมสพน์ อยู่ในเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ส่วนศาลาที่ 6 คือ ศาลายา อยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล และศาลาสุดท้ายคือ ศาลา 7 ศาลาหิน อยู่บริเวณหมู่ที่ 3 บ้านศาลาหิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล กล่าวกันว่าเป็นสถานที่ฝังศพในสมัยนั้น

1.3 ปุชนียบุคคล ต้นกำเนิดแห่งความดีคู่หมื่นมหาสวัสดิ์

ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา เป็นชุมชนเก่าแก่นับร้อยปี มีประวัติศาสตร์และความเป็นมายาวนาน จนวิวัฒนาการเป็นความเจริญในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในท่ามกลางการพัฒนาของชุมชนนั้นก็ได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือของบุคคลหลายท่าน ที่เป็นกลไกหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการพัฒนาชุมชน สร้างคุณูปการ เกียรติยศชื่อเสียง จนกลายเป็นความภาคภูมิใจของชาวชุมชน จะขอยกตัวอย่างดังนี้

พระครูวิชัยวุฒิกุล (หลวงพ่อดี สุวณฺโณ) มีนามเดิมว่า ดี นามสกุล พุทธสยยาตร์ เป็นบุตร นายแก้ว นางแปลก พุทธสยยาตร์ เกิดเมื่อวันอังคาร ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 8 ตรงกับเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2447 ที่บ้านมหาสวัสดิ์ อำเภอนครชัยศรี (ปัจจุบันอำเภอพุทธมณฑล) จังหวัดนครปฐม เมื่ออายุ 14 ปี ได้มาอาศัยอยู่กับหลวงพ่อดีซึ่งเป็นลุงของท่านที่วัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และได้บรรพชาเป็นสามเณร

ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2467 ณ วัดจรัลราช ตำบลจรัลราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมีพระครูปัจฉิมทิศบริหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูปลัดบุญ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้รับฉายาว่า สุวณฺโณ และได้จำพรรษาที่วัดสุวรรณาราม

1.4 เจ้าที่และผีบ้าน

ในพื้นที่มหาสวัสดิ์และพื้นที่ศาลายาแห่งนี้ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาจำนวนมากไม่น้อยสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นศูนย์รวมจิตใจ และหลอมรวมศรัทธาของชาวชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคมเรื่อยมา ดังจะประมวลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาลายามาพอสังเขป ดังนี้

1) พระพุทธสุวรรณบรรณรังสี เป็นพระพุทธรูปสำคัญของชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชนมานับแต่อดีต พระพุทธสุวรรณบรรณรังสี นี้เป็นพระประธานประจำพระอุโบสถของวัดสุวรรณ ตามประวัติกล่าวว่า หล่อพร้อมกับการก่อสร้างพระอุโบสถ เมื่อราวปี พ.ศ. 2473 โดยหล่อพร้อมพระอัครสาวกทั้งสอง พระพุทธสุวรรณบรรณรังสีเป็นพระปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง

ประมาณ 3 คอก สถิตยบรรณรัตนบัลลังก์ มีซุ้มเรือนแก้วประดับ เหนือซุ้มเรือนแก้วเป็นฉัตรโลหะ 5 ชั้น แขนงซ้อนไว้อีก ด้านข้างทั้ง 2 ของพระประธานประดิษฐานรูปหล่อพระอัครสาวก ยืนประนม อยู่บนฐานชุกชีเดียวกัน ฐานชุกชีเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจก

2) ศาลาเจ้าพ่อเขาดก เป็นเพียงศาลไม้เก่าๆ ตั้งอยู่ริมทาง ชาวบ้านที่พบเห็นไป มาก็ยกมือไหว้สักการะ จนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านแถบคลองมหาสวัสดิ์มากกว่า 100 ปี โดยในปีหนึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านเกิดความเดือดร้อนอย่างหนักที่ผลผลิตทางเกษตร เกิดความเสียหาย ขาดรายได้มาจนเจือจรรอบครัว ชาวบ้านจึงไปบนขอศาลเจ้าพ่อเขาดก ว่าขอให้ ฝนตก ถ้าท่านทำให้ฝนตกได้ ชาวบ้านจะช่วยกันหล่อรูปองค์ของท่านขึ้นมา ลักษณะองค์ พระพุทธรูปเจ้าพ่อเขาดก เป็นพระพุทธรูปองค์สี่ดี หล่อด้วยสำริด มีขนาด 1 คอกเศษ และสร้าง ศาลให้ใหม่ ต่อมาอีกวันหนึ่งฝนก็ตกตามที่ชาวบ้านไปบนขอไว้ ชาวบ้านต่างดีใจที่เจ้าพ่อเขาดกได้ คลายความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ได้หลังจากนั้นชาวบ้านจึงช่วยกันหล่อองค์เจ้าพ่อเขาดก และ สร้างศาลที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิม ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงตั้งชื่อศาลนี้ว่า “ศาลเจ้าพ่อเขาดก”

เรื่องปาฏิหาริย์ของเจ้าพ่อเขาดกนี้เล่ากันว่า มีคนพยายามจะยกออกแต่ไม่สามารถ ยกได้ จนกระทั่งสร้างศาลใหม่ และอธิษฐานว่า ถ้าเจ้าพ่ออยากอยู่ศาลหลังใหม่ขอให้ยกเจ้าพ่อได้ เพียงใช้คน 2 คน ก็สามารถยกเจ้าพ่อได้ ความศักดิ์สิทธิ์นี้ทำให้ชาวบ้านเคารพนับถือ เมื่อเจ็บไข้ ได้ป่วย ขอให้หายป่วยหรือบนบานศาลกล่าวก็จะเป็นผลสำเร็จ

ในทุกๆ ปีจะมีพิธีกรรมขอฝนจากเจ้าพ่อเขาดก ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา โดยจัดขึ้นในวันที่ 12-13 เมษายน ชาวบ้านจะบวงสรวงเจ้าพ่อเขาดก เพื่อขอขมาและตอบแทน พระคุณที่เจ้าพ่อช่วยคุ้มครองชาวบ้านได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข โดยประเพณีจะประกอบด้วย การแสดงต่างๆ เช่น ลิเกมหรสพ การละเล่นและนำอาหารคาว อาหารหวานถวายเจ้าพ่อ ซึ่งชาวบ้าน ทุกคนล้วนมีส่วนร่วมในการช่วยลงไม้ลงมือในการทำงานนี้ ประเพณีนี้จึงมีบทบาทในการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน และเป็นศูนย์รวมที่สามารถดึงพลังของคนในและคนนอกให้เข้ามาร่วม ได้มากขึ้น จึงเป็นที่ยอมรับของคนปัจจุบันทั้งคนดั้งเดิมและคนนอกที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้พิธีขอฝนจากเจ้าพ่อเขาดกยังมีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชุมชนว่าจะมี พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ในฤดูกาลผลิตที่กำลังจะเริ่มขึ้น

3) เจ้าพ่อสุบิน มีความเก่าแก่ไม่น้อยกว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 อีกทั้งยังเป็นศาลเจ้า ที่สำคัญ เพราะเป็นจุดหมายสำคัญที่คนในสมัยนั้นรู้จักกันโดยทั่วไปดังมีปรากฏอยู่ใน ประกาศชุด คลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งประกาศไว้ในสมัยรัชกาลที่ 4 ความตอนหนึ่งว่า

... ในปีนั้น โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาวรวงษ์มหาโกษาธิบดี พระศิริ สมบัติ จ้างเงินชุดคลองขึ้นตำบลหนึ่ง ตั้งแต่วัดไชยพฤกษ์มาลา ตลอดออกกรมศาลเจ้าสุบินตกแม่น้ำ เมื่อนครไชยศรี...

ศาลเจ้าพ่อสุบินนี้แต่เดิมเป็นศาลเจ้าแบบไทย มีรูปเคารพเป็น “เจวีต” ตามแบบศาลเจ้าไทยทั่วไป ที่ตั้งเดิมอยู่เยื้องจากที่ตั้งในปัจจุบันเล็กน้อยชาวบ้านเล่าว่า เจ้าพ่อมีบริวารเป็นจระเข้ในแม่น้ำแถบนี้ (แม่น้ำนครไชยศรี และคลองมหาสวัสดิ์) ชาวบ้านจึงนิยมแก้บนด้วยตุ๊กตาจระเข้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อกันว่าจระเข้ของเจ้าพ่ออาศัยอยู่ในถ้ำใต้น้ำ และถ้ำดังกล่าวสามารถไปทะลุถึงวัดไทยวาสได้ ปัจจุบันศาลดังกล่าวได้รับการอุปถัมภ์จากคนไทยเชื้อสายจีน มีการสร้างศาลใหม่ให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิมโดยใช้ศิลปกรรมแบบจีน ทำให้แทบไม่เหลือเค้าของศาลเจ้าไทยเช่นในอดีต

1.5 ประเพณี 12 เดือนชุมชนมหาสวัสดิ์

ประเพณีของชาวศาลายามีทั้งประเพณีที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกับของชาวไทยภาคกลางทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การบวชการแต่งงาน การศพ หรือประเพณีในรอบปี อย่างไรก็ตาม ประเพณีบางอย่างของชาวชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ก็ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะ ประเพณีที่ชาวมหาสวัสดิ์ถือปฏิบัติกันมีดังนี้

1) เดือน 5 ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ของชาวมหาสวัสดิ์นอกจากจะมีการทำบุญตักบาตรและการเล่นน้ำเช่นเดียวกับประเพณีสงกรานต์ของท้องถิ่นอื่นๆ แล้ว ยังมีความโดดเด่นต่างที่จะมีการจัด ประเพณีเทกระเจาด ขึ้นในวันสุดท้ายของเทศกาลโดยมากมักตรงกับวันที่ 15 หรือ 16 เมษายน การเทกระเจาดนั้น ชาวบ้านจะนำสิ่งของมาบริจาค เช่น จักรยาน หม้อหุงข้าว โทรทัศน์ โดยจะติดหมายเลขไว้ที่สิ่งของที่นำมาบริจาค จากนั้นก็นำหมายเลขมาใส่ในลูกมะเขือซึ่งผูกกับลูกมะนาว แล้วให้พระเป็นผู้ไปรยแจก ใครหยิบได้ตรงกับหมายเลขอะไรก็มารับของรางวัลที่ตรงกับหมายเลขนั้น วัดแรกที่จัดประเพณีเทกระเจาด ได้แก่ วัดสุวรรณาราม แต่ในปัจจุบันวัดศาลวันก็มีการจัดประเพณีดังกล่าวด้วย

2) เดือน 6 ประเพณีการทำบุญในวันวิสาขบูชา ประเพณีการทำบุญในวันเข้าพรรษา และประเพณีบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่ง

และจากการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ในบริบทพื้นที่และชุมชน ด้านวัฒนธรรมชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และด้านการบริหารจัดการของชุมชน พบว่า

1) บริบทพื้นที่และชุมชน จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา และมีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่านคือ แม่น้ำท่าจีน ที่ไหลผ่านอำเภอพุทธมณฑล ซึ่งครอบคลุมใน 3 ตำบล อันเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม คือ การท่องเที่ยวแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่ชื่นชอบในธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น และยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายจุดที่เป็นที่น่าสนใจแต่ยังขาดในส่วนของการพัฒนาที่น่าสนใจ

2) ด้านวัฒนธรรมชุมชน ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ยังหลงเหลือความเก่าแก่ด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม กล่าวคือการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ยังมีการเอาแรงลงแขกกันอยู่ และยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนอย่างต่อเนื่องภายใต้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

3) ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน พื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งครอบคลุมในตำบล 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองโยง ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา มีความเป็นเอกลักษณ์ของเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชน ได้แก่

- มีปราชญ์ชุมชน คือ นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม (ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพุทธมณฑล) ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี ในด้านความเป็นมาของพื้นที่ วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม และเมื่อเกษียณอายุราชการท่านจะเปิดบ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนด้วย

- มีสถานที่ ที่สำคัญที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที เช่น ลำคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นสายน้ำแห่งชีวิตของชาวมุขุมชน วัดสุวรรณาราม และศาลเจ้าพ่อสุบิน เป็นต้น

4) ด้านการบริหารจัดการของชุมชน

- ผู้นำชุมชน
- ตัวแทนชุมชน หรือกลุ่ม ที่สามารถดำเนินการบริหารจัดการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานคนขับเรือ เป็นผู้บรรยายเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว แต่ยังคงความรู้และการบริหารจัดการในบางส่วนของ การให้บริการที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย จึงควรพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษาน่าสนใจ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวตามลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี เป็นที่น่าสนใจเป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่ชื่นชอบในธรรมชาติ การดำเนินวิถีชีวิตชุมชนประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาและพัฒนาารูปแบบการนำเสนอในการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวคำนึงถึงการอนุรักษ์ทัศนียภาพ ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรีให้คงอยู่สืบไป

2.1 รูปแบบการท่องเที่ยว

คลองมหาสวัสดิ์ คลองแห่งนี้เป็นคลองที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในพื้นที่พุทธมณฑล มามากกว่า 150 ปี “คลองมหาสวัสดิ์” เป็นคลองมีชีวิต ที่สองฝั่งคลองรายล้อมไปด้วยธรรมชาติ บ้านเรือน และวิถีชีวิตของผู้คนที่ยังยึดอาชีพเกษตร อีกทั้งยังเป็นเส้นทางสัญจรตั้งแต่ออดีตจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร และการเดินทางก็สะดวกสบายสามารถเดินทางไปกลับได้ และมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วยวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ร่วมกับคนในท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ มีการให้บริการนักท่องเที่ยว ในรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวแบบ ไป-กลับ โดยการท่องเที่ยวริมคลองมหาสวัสดิ์ แต่เดิมมีเรือที่ให้บริการเป็นเรือหางยาว ซึ่งสามารถนั่งได้ 4-6 คนต่อลำ ซึ่งทางศูนย์บริการท่าเรือวัดสุวรรณจะมีเสื้อชูชีพ ไว้ให้บริการ และคนเรือ (ชาวบ้านริมคลองมหาสวัสดิ์) ที่ขับเรือนำชมทุกคนได้ผ่านการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี” โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบ ไป-กลับ คือ นั่งเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง และนำ (คนเรือ) ชม 4 จุดที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ นาบัว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ สวนผลไม้-นาข้าว และสวนกล้วยไม้ โดยมีอัตราค่าบริการเหมาลำ ลำละ 350 บาท ซึ่งนั่งได้ 4-6 คน หรือหากไม่ประสงค์จะเช่าเหมาลำ โดยสามารถนั่งร่วมกับนักท่องเที่ยวคนอื่นๆ จะมีอัตราค่าเรือคนละ 70 บาท และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ให้กับเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเกษตรทั้ง 4 แห่ง อีกคนละ 70 บาท โดยแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายในแต่ละพื้นที่ดังต่อไปนี้ (คุณป้าไฉ่ และคุณป้ายา, กรกฎาคม 2556.)

1. ค่าบริหารจัดการท่าเรือวัดสุวรรณาราม	20 บาท
2. ค่าเช่าชมนาบัว	10 บาท
3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์	10 บาท
4. สวนกล้วยไม้	10 บาท
5. สวนผลไม้	20 บาท

โดยค่าใช้จ่ายในส่วนที่เพิ่มเติม นั้น เป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของการบริการน้ำดื่ม บริการชมผลไม้และผลิตภัณฑ์แปรรูป รวมทั้งการให้ความรู้ด้านการต่างๆ และไม่มีกำหนดระยะเวลาในการนำชม ในแต่ละจุดการท่องเที่ยว

จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ยังชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตชุมชน แต่การจัดการการท่องเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์นั้นยังไม่มี ความหลากหลายและแบบแผนที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงศึกษาและพัฒนา รูปแบบร่วมกับชุมชน เพื่อเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทุกกลุ่มความต้องการ

ตอนที่ 3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยว จากการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่สำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ผู้วิจัยพบว่า มีสถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งคลองที่เป็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมจาก 4 จุด ที่มีการจัดการท่องเที่ยวแบบ ไป-กลับ (แบบดั้งเดิม) ซึ่งหากได้รับการปรับปรุงและพัฒนา และบรรจุลงในโปรแกรมการท่องเที่ยว พัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวจะทำให้การท่องเที่ยวริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และเป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ยังเป็นวัฒนธรรมการดั้งเดิมของท้องถิ่นของชุมชน แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ปัจจุบันยังคงเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่ชื่นชอบในธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น มาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว

ผลจากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งคลองที่เป็นจุดน่าสนใจ เพราะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา และหากจุดท่องเที่ยวนั้นๆ ได้รับการปรับปรุงและพัฒนา สามารถบรรจุลงในโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวจากการลงพื้นที่สำรวจ โดยผลการดำเนินการวิจัยสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (ไป – กลับ) นั่งเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง พร้อมผู้นำ (คนเรือ) ชม 7 จุดบริการ ได้แก่ นาบัว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ สวนผลไม้-นาข้าว สวนกล้วยไม้ ศาลเจ้าพ่อเขาตก ศาลเจ้าพ่อสุบิน และกลับมาราชนมัสการพระพุทธสุวรรณบรรณรังสี โดยมีอัตราค่าบริการเหมาลำๆ 350 บาท ซึ่งนั่งได้ 4-6 คน หรือหากไม่ประสงค์จะเช่าเหมาลำ นักท่องเที่ยวสามารถนั่งร่วมกับนักท่องเที่ยวคนอื่นๆ จะมีอัตราค่าเรือคนละ 70 บาท และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมให้กับเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเกษตรทั้ง 5 แห่ง อีกท่านละ 70 บาท โดยเป็นค่าบริการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละจุดจะจัดเตรียมน้ำดื่ม และของว่างที่มีอยู่ในชุมชนเตรียมไว้บริการฟรี ซึ่งตลอดเส้นทางการเที่ยวชมใช้เวลาประมาณ 3.5 ชม.

2) รูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (พักค้างแรม) นั่งเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง พร้อมผู้นำ(คนเรือ) ชม 7 จุดบริการท่องเที่ยว ได้แก่ นาบัว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ สวนผลไม้-นาข้าว สวนกล้วยไม้ ศาลเจ้าพ่อเขาตก ศาลเจ้าพ่อสุบิน และกลับมากราบนมัสการพระพุทธรูประจักษ์จตุรทิศ โดยมีอัตราค่าบริการเหมาลำ ลำละ 350 บาท ซึ่งนั่งได้ 4-6 คน และเมื่อท่องเที่ยวจบตามโปรแกรม นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ต้นตับเปิด มีห้องพักให้บริการ โดยมีที่พัก 2 รูปแบบ คือ ห้องพัสดม คี้นละ 500 บาท ห้องปรับอากาศ คี้นละ 1,200 บาท และบ้านเป็นหลัง คี้นละ 2,500 บาท โดยโฮมสเตย์มีจักรยานน้ำไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวฟรี และตอนเช้าสามารถทำบุญตักบาตรทางน้ำได้

3) รูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (การท่องเที่ยวทางเลือก) จากรูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ แบบ ไป-กลับ และพักค้างแรม ผู้วิจัยพบว่าหากนักท่องเที่ยวที่ไม่ชื่นชอบการนั่งเรือชมสองฝั่งคลอง สามารถปั่นจักรยานตามเส้นทางชมแหล่งท่องเที่ยวตามจุดต่างๆได้ และผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่

1. กลุ่มนกระจาบทอง อยู่บริเวณโรงพยาบาลพุทธมณฑล โดยสามารถชมได้ในระยะใกล้ มีลักษณะสวยงาม ซึ่งปัจจุบันนกระจาบทองหาดูได้ยาก

2. หอภาพยนตร์

3. พุทธมณฑล

ในอนาคตจะมีศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมที่บ้านคุณหมอวัฒน์ และพื้นที่ใกล้เคียงโฮมสเตย์มีการจัดสร้างตลาดน้ำที่คลองสาขาย่อย ชื่อว่า “คลองคุด”

ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (ไป – กลับ) 2) รูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (พักค้างแรม) และ 3) รูปแบบห้องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ (การท่องเที่ยวทางเลือก) โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวได้ตามความต้องการ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีความโดดเด่นแตกต่างกันไป

ตอนที่ 4 ความสำคัญของจุดบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย

4.1 สวนผลไม้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยมีคุณจงดี เศรษฐอำนวย เป็นผู้ดูแลสวนผลไม้ สืบทอดต่อกันมา ซึ่งก็คือ นายบุญเลิศ เศรษฐอำนวย สวนผลไม้ดังกล่าวมีเนื้อที่ทั้งหมด 40 ไร่ เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน แต่เดิมนั้นทางสวนผลไม้จะปลูกส้มโอพันธุ์ขาวทองดี พันธุ์เขียวข่างคุด มะพร้าวพันธุ์ธรรมดา พันธุ์กะทิ มะพร้าว

มะกอก กระท้อน และหมาก ในส่วนของการปลูกส้มโอทางสวนจะปลูกส้มโอเป็นแบบขนานไปกับร่องสวน ส้มโอต้นที่ผลดกมาก ก็จะตัดผลทิ้ง เนื่องจากส้มโอจะมีขนาดเล็ก เพราะแย่งอาหารจากลำต้น สัมภาษณ์ คุณจงดี เศรษฐอำนาญ กล่าวว่า “แต่เดิม การทำสวนผลไม้จะใช้สารเคมีสังเคราะห์ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของคนทำสวน ทางมหาวิทยาลัยมหิดล ได้มาให้ความรู้ในเรื่องของปุ๋ยชีวภาพ ก็ได้ปรับเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพอย่างที่มหาวิทยาลัยมหิดลแนะนำ เจ้าของสวนสามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้ได้เอง การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชชีวภาพส่งผลดีต่อสุขภาพของชาวสวน และคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ช่วยลดมลพิษทางน้ำ และทางอากาศ ช่วยทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย สิ่งที่สำคัญ ทำให้ผลไม่มีรสชาติดี คุณจงดีเสริมอีกว่า เคล็ดลับการเลือกซื้อส้มโอ ให้เลือกลูกที่มีน้ำหนัก สังเกตตามผิวเปลือกส้มโอจะขยายใหญ่จนเห็นเป็นร่อง หรือเปลือกตองบาง จะได้ส้มโอที่มีรสชาติดี

ภาพที่ 1 ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตร

ภาพที่ 2 บรรยากาศภายในสวนผลไม้ผสมผสาน

ภาพที่ 3 พาหนะพานักท่องเที่ยวชมสวนผลไม้และนาข้าว

นอกจากจะเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสานแล้ว สถานที่ดังกล่าวยังมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลไม้ สถานที่ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปผลไม้ จะอยู่ด้านข้างจากตัวบ้านที่รับรองนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมได้ การรวมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้รวมกลุ่มกันทำงานที่บ้านของประธาน ทุกคนมีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ สามารถแปรรูปผลผลิต ร่วมกันทำหน้าที่จัดเตรียมผลไม้สด ผลิตภัณฑ์ผลไม้แปรรูปต่าง ๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวชิม หากผลไม้ในสวนชนิดใดที่มีมากเกินไปเจ้าของสวนจะนำมาแปรรูป หากখনุน และกล้วยในสวนมีมาก เจ้าของสวนได้นำมาคิด ทดลอง แปรรูปเป็นขนุนทอดกรอบ กล้วยทอดกรอบรสชาติต่าง ๆ หรือ ข้าวตู ซึ่งข้าวตูของกลุ่มแม่บ้าน จะแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากใช้ข้าวซ้อมมือกับมะพร้าว

น้ำหอม จะทำให้กลิ่นของข้าวตูเป็นธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นการเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง สมาชิกของกลุ่มสามารถเป็นผู้นำชมสวนผลไม้ได้ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูวิธีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอื่นๆ และนำมาพัฒนารูปแบบการนำเสนอการนำชม รวมทั้งการแปรรูปผลไม้ของตนเองอยู่เสมอ

- จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนผลไม้ เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ดำเนินการโดยศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลศาลายา ซึ่งผู้สนใจสามารถศึกษาหาความรู้ทางการเกษตรเกี่ยวกับการปลูกส้มโอ ขนุน ได้อีกด้วย

- จุดบริการนักท่องเที่ยวสวนผลไม้ นอกจากสวนผลไม้ จะเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปผลไม้ และจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร สวนผลไม้ ยังได้เปิดเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยคุณจงดีทำหน้าที่เป็นผู้ต้อนรับนักท่องเที่ยว

แนะนำจุดท่องเที่ยวตามโครงการให้บริการน้ำดื่มพร้อมผลไม้ตามฤดูกาลที่มีอยู่ในสวนตลอดจนนำชมสวนผลไม้ที่กำหนดให้เป็นจุดท่องเที่ยว การเดินชมสวนผู้นำชมจะพาเดินไปตามร่องสวน พร้อมทั้งนำเสนอรายละเอียดของสวนผลไม้ นอกจากนี้ผู้นำชมจะพาเดินไปตามร่องสวนแล้ว ทางสวนผลไม้มีรถอีแต๋นไว้คอยบริการในราคาคันละ 70 บาท รถอีแต๋นสามารถนั่งได้ 10-12 คน โดยจะขับพาชมรอบๆ สวนเท่านั้น ไม่ได้ขับเข้าไปลุยในร่องสวน

1) ผู้นำชมจะพาเดินชมสวนพร้อมกับอธิบายให้ความรู้เรื่องการปลูกผลไม้ ซึ่งปลูกในบริเวณสวนนั้น

2) มีผลไม้ตามฤดูกาลของสวนให้ชิม คือ มะกอกน้ำ ซึ่งมีรสชาติดีมาก เพราะไม่ใช้สารเคมี

3) มีผลไม้สด และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลไม้จำหน่าย ได้แก่ กล้วยทอดกรอบ และขนุนทอดกรอบ โดยประยุกต์คือนรสต่างๆ เช่น รสดั้งเดิม รสبابี้คิว รสเนย และข้าวตู สำหรับเป็นของฝาก

หลังจากน้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อปี 2554 เจ้าของสวนได้หาพันธมิตรส้มโอมาปลูกแทนของเดิมที่ถูกน้ำท่วมเสียหายทั้งหมด ซึ่งจะต้องใช้ระยะในการฟื้นฟูสวนผลไม้ และพันธมิตรส้มโอ นานพอสมควร

ภาพที่ 4 จุดบริการนักท่องเที่ยวชมผลไม้แปรรูปจากสวน

4.2 สวนกล้วยไม้ ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลศาลาลาย อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ได้เปิดเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยสวนกล้วยไม้มีเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ แต่เดิม สวนกล้วยไม้ของ นายชูป คชเวช เปิดเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ แต่เนื่องจากปี 2554 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ สวนกล้วยไม้ของนายชูป คชเวช ไม้ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ประกอบกับพันธุ์กล้วยไม้ที่จะนำมาปลูกใหม่นั้นหายาก และมีราคาแพงมาก จึงทำให้นายชูป เลิก ทำสวนกล้วยไม้ ซึ่งปัจจุบัน และนายแก้ว นางสร้อย ตาอ่อน ซึ่งเป็นเจ้าของสวนกล้วยไม้ที่อยู่ในละแวกนั้น จึงได้หาทุนมาปลูกกล้วยไม้ใหม่และสานต่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแทน กิจกรรมการเกษตรที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษา เรียนรู้ ได้แก่

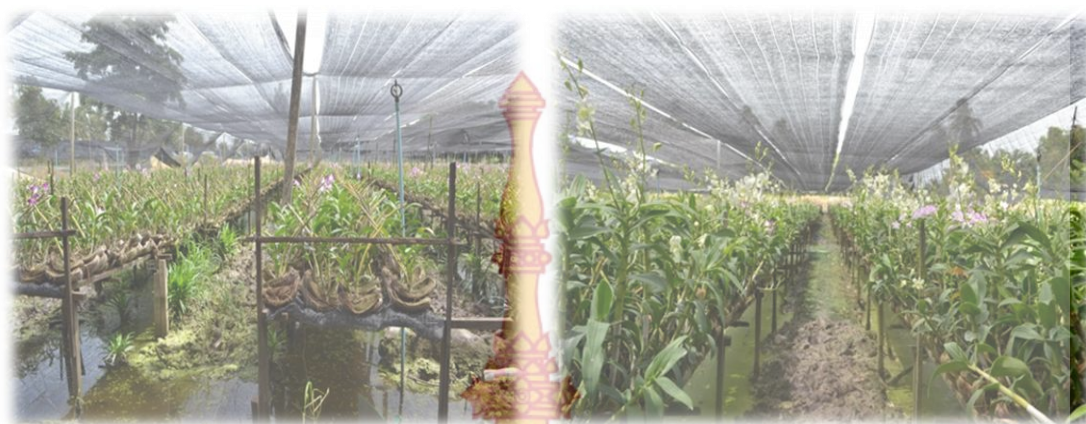
- ชมกล้วยไม้พันธุ์ต่างๆ
- การปลูกและขยายพันธุ์กล้วยไม้

ภาพที่ 5 กล้วยไม้พันธ์ทัศนีย์ ของนายชูป คชเวช เจ้าของสวนเดิม

ภาพที่ 6 กล้วยไม้สกุลหวายสีขาว ที่ปลูกทดแทนหลังเกิดอุทกภัย เมื่อปี 2554

ภาพที่ 7 การปลูกและขยายพันธุ์กล้วยไม้

4.3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยมีคุณป้าแห่ม สวัสดิ์แดง เป็นผู้ดูแลกลุ่ม เริ่มจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2520 เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกร ตำบลมหาสวัสดิ์ เริ่มแรกได้มีการทำผลิตภัณฑ์อาหาร ประเภทกล้วยฉาบ ในปี พ.ศ. 2538 ได้ทำ ผลไม้อบแห้ง ปี พ.ศ. 2540 ทำ ไข่เค็มเสริมไอโอดีน ปี 2542 ทำ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว (ข้าวตัง) และปี พ.ศ. 2543 ได้ขอ อย. ผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตจำหน่ายและเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าให้น่าซื้อมากยิ่งขึ้น

1) จุดบริการนักท่องเที่ยวของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ได้เปิดเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ โดยกิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมการให้ความรู้ทางด้านเกษตร เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลผลิตเกษตรเกี่ยวกับไข่เค็มเสริมไอโอดีน ข้าวตังจากข้าวซ้อมมือหน้าหมูหยอง และหน้าธัญพืช ผลไม้อบแห้งปรุงรสตามฤดูกาลเช่น มะกอก มะม่วง มะยม มะละกอ และฝรั่ง เป็นต้น การบริการทั่วไป ในบริเวณริมคลองมหาสวัสดิ์ จะมีเรือปั่นไว้คอยให้บริการนักท่องเที่ยว มีบริการน้ำดื่มและผลิตภัณฑ์แปรรูปทุกชนิดให้ชิม

ภาพที่ 8 โรงเรือนตากข้าวตั้งจากแสดงอาทิตย์

ภาพที่ 9 ข้าวตั้งผ่านการตากและเตรียมพร้อมเพื่อนำไปปรุง

ภาพที่ 10 เครื่องปรุงรสข้าวตังหลากหลายอย่าง จัดเตรียมให้นักท่องเที่ยว
ทดลองทำทานตามความต้องการ

4.4 นาบัว ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ได้เปิดเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยนาบัวที่จัดไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตร มีทั้งหมด 2 แปลง แปลงที่ 1 มีเนื้อที่ 14 ไร่ และแปลงที่ 2 มีเนื้อที่ 20 ไร่ ทั้ง 2 แปลง ได้ทำการเปิดบริการให้นักท่องเที่ยว โดยเปิดที่ละแปลงใช้เวลาแปลงละ 4 เดือน แล้วเปลี่ยนไปชมแปลงที่ 2 บัวที่ใช้ปลูกเป็นพันธุ์จักรขาวหรือสัตตบุขย์ อยู่ในจำพวกบัวหลวงที่มีจุดประสงค์ไว้บูชาพระหรือพิธีกรรมทางศาสนา ลักษณะเด่นของดอกบัวพันธุ์จักรขาวคือ ดอกมีขนาดใหญ่ดอกตูมทรงป้อม กลีบดอกซ้อนมาก มีสีขาวนวล นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษา เรียนรู้ จากการสัมภาษณ์ นางอุษา มาเมืองบนอายุ 47 ปี ลูกสาวลุงแจ่ม อาชีพทำนาบัว

“ภายในแปลงนาบัวของลุงแจ่ม จะซื้อไหลบัวมาดำในนาบัวใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน จึงจะเริ่มเก็บดอก พอเก็บได้ประมาณ 5 เดือน ก็ต้องเปลี่ยนบัวใช้รออีแตนติดล้อเหล็กย่าในแปลงนาบัว ประมาณ 1 วัน เพื่อให้บัวเดินใหม่ จึงทำให้เก็บบัวได้ทั้งปี แบ่งแปลงนาครึ่งหนึ่งสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้พายเรือเที่ยวชม ในช่วง 3-5 ปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ กำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยว ขณะนั้นสามารถเก็บบัวได้วันเว้นวัน ทำให้ได้ราคาดี ในฤดูหนาวน้ำจะเย็น ส่งผลให้บัวไม่ค่อยออกดอก ราคาดอกบัวจะแพงมาก ส่วนฤดูร้อนน้ำจะอุ่น บัวจะออกดอกเยอะมาก ราคาดอกบัวจะถูก นาบัวของลุงแจ่ม ปลูกบัวจักรสีขาว เริ่มแรกที่ปลูกได้นำส่ง

จำหน่ายที่วัดพระแก้ว ราคาดอกละ 1 บาท หลังจากนั้นไม่นานลุงแจ่มก็ได้หันมาปลูกดอกบัวสีแดง ส่งออกต่างประเทศ”

เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยว คนขับเรือ จะมีหน้าที่พายเรือให้นักท่องเที่ยวชมรอบๆ หนองบัว โดยกิจกรรมการเกษตร ได้แก่

- เข้าชมธรรมชาติในหนองบัว เวลาที่เหมาะสมที่สุด คือช่วงเดือนเมษายน ถึง เดือน มิถุนายน เพราะเป็นช่วงที่บัวออกดอกมากที่สุด
- เรียนรู้วิธีการทำนาบัว
- ศึกษาการเกษตรแบบผสมผสาน
- กิจกรรมให้ความรู้การเกษตร คือ การปลูกดอกบัวพันธุ์อันตราย, การเก็บดอกบัว, การคัดขนาดของดอกบัว
- การบริการทั่วไป มีบริการน้ำดื่ม ชิมผลไม้ตามฤดูกาลภายในสวน และมีบริการเรือไว้สำหรับพายดูความงดงามของบัว เรือสามารถนั่งได้ 6-7 คน มีเรือแปลงละ 1 ลำ

ภาพที่ 11 จุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนาบัว

ภาพที่ 12 นักท่องเที่ยวนั่งเรือดูการทำนาบัว

ภาพที่ 13 นักท่องเที่ยวนั่งเรือชมดอกบัวในนาบัว

ภาพที่ 14 สาธิตการพับดอกบัวให้เป็นดอกกุหลาบให้นักท่องเที่ยว

4.5 ศาลเจ้าพ่อเขาดก เป็นเพียงศาลไม้เก่าๆ ตั้งอยู่ริมทาง ชาวบ้านที่พบเห็นไปมาก็ยกมือไหว้สักการะ จนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านแถบคลองมหาสวัสดิ์มากกว่า 100 ปี โดยในปืหนึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านเกิดความเดือดร้อนอย่างหนักที่ผลผลิตทางเกษตรเกิดความเสียหาย ขาดรายได้มาจนเจือจรรอบครัว ชาวบ้านจึงไปบ่นขอศาลเจ้าพ่อเขาดก ว่าขอให้ฝนตก ถ้าท่านทำให้ฝนตกได้ ชาวบ้านจะช่วยกันหล่อรูปองค์ของท่านขึ้นมา ลักษณะองค์พระพุทธรูปเจ้าพ่อเขาดก เป็นพระพุทธรูปองค์สีดำ หล่อด้วยสำริด มีขนาด 1 ศอกเศษ และสร้างศาลให้ใหม่ ต่อมาอีกวันหนึ่งฝนก็ตกตามที่ชาวบ้านไปบ่นขอไว้ ชาวบ้านต่างดีใจที่เจ้าพ่อเขาดกได้คลายความเดือดร้อนของชาวบ้านได้หลังจากนั้นชาวบ้านจึงช่วยกันหล่อองค์เจ้าพ่อเขาดก และสร้างศาลที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิม ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงตั้งชื่อศาลนี้ว่า “ศาลเจ้าพ่อเขาดก”

เรื่องปาฏิหาริย์ของเจ้าพ่อเขาดกนี้เล่ากันว่า มีคนพยายามจะยกออกแต่ไม่สามารถยกได้ จนกระทั่งสร้างศาลใหม่ และอธิษฐานว่า ถ้าเจ้าพ่ออยากอยู่ศาลหลังใหม่ขอให้ยกเจ้าพ่อได้

เพียงใช้คน 2 คน ก็สามารถยกเจ้าพ่อได้ ความศักดิ์สิทธิ์นี้ทำให้ชาวบ้านเคารพนับถือ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ขอให้หายป่วยหรือบนบานศาลกล่าวก็จะเป็นผลสำเร็จ

ในทุกๆ ปีจะมีพิธีกรรมขอฝนจากเจ้าพ่อเขาดก ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา โดยจัดขึ้นในวันที่ 12-13 เมษายน ชาวบ้านจะบวงสรวงเจ้าพ่อเขาดก เพื่อขอขมาและตอบแทนพระคุณที่เจ้าพ่อช่วยคุ้มครองชาวบ้านได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข โดยประเพณีจะประกอบด้วยการแสดงต่างๆ เช่น ลิเกมหรสพ การละเล่นและนำอาหารคาว อาหารหวานถวายเจ้าพ่อ ซึ่งชาวบ้านทุกคนล้วนมีส่วนร่วมในการช่วยลงไม้ลงมือในการทำงานนี้ ประเพณีนี้จึงมีบทบาทในการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน และเป็นศูนย์รวมที่สามารถดึงพลังของคนในและคนนอกให้เข้ามาร่วมได้มากขึ้น จึงเป็นที่ยอมรับของคนปัจจุบันทั้งคนดั้งเดิมและคนนอกที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้พิธีขอฝนจากเจ้าพ่อเขาดกยังมีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชุมชนว่าจะมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ในฤดูกาลผลิตที่กำลังจะเริ่มขึ้น

ภาพที่ 15 ศาลเจ้าพ่อเขาดก

4.6 ศาลเจ้าพ่อสุบิน มีความเก่าแก่ไม่น้อยกว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 อีกทั้งยังเป็นศาลเจ้าที่สำคัญ เพราะเป็นจุดหมายสำคัญที่คนในสมัยนั้นรู้จักกันโดยทั่วไปดังมีปรากฏอยู่ใน ประกาศชุดคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งประกาศไว้ในสมัยรัชกาลที่ 4 ความตอนหนึ่งว่า

... ในปีนั้น โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาวรวิงษ์มหาโกษาธิบดี พระศิริสมบัติ จ้างเงินชุกคลองขึ้นตำบลหนึ่ง ตั้งแต่วัดไชยพุกขมาลา ตลอดออกกรมศาลเจ้าสุบินตกแม่น้ำเมืองนครไชยศรี...

ศาลเจ้าพ่อสุบินนี้แต่เดิมเป็นศาลเจ้าแบบไทย มีรูปเคารพเป็น “เจี๊วด” ตามแบบศาลเจ้าไทยทั่วไป ที่ตั้งเดิมอยู่เยื้องจากที่ตั้งในปัจจุบันเล็กน้อยชาวบ้านเล่าว่า เจ้าพ่อมีบริวารเป็นจระเข้ในแม่น้ำแถบนี้ (แม่น้ำนครไชยศรี และคลองมหาสวัสดิ์) ชาวบ้านจึงนิยมแก้บนด้วยตุ๊กตาจระเข้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อกันว่าจระเข้ของเจ้าพ่ออาศัยอยู่ในถ้ำใต้น้ำ และถ้ำดังกล่าวสามารถไปทะลุถึงวัดไทยวาสได้ ปัจจุบันศาลดังกล่าวได้รับการอุปถัมภ์จากคนไทยเชื้อสายจีน มีการสร้างศาลใหม่ให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิมโดยใช้ศิลปกรรมแบบจีน ทำให้แทบไม่เหลือเค้าของศาลเจ้าไทยเช่นในอดีต

ภาพที่ 16 ศาลเจ้าพ่อสุบิน

4.7 วัดสุวรรณารามกราบหมัสการพระพุทธสุวรรณบวรรังสี พระพุทธสุวรรณบวรรังสี เป็นพระพุทธรูปสำคัญของชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชนมานับแต่อดีต พระพุทธสุวรรณบวรรังสี นี้เป็นพระประธานประจำพระอุโบสถของวัดสุวรรณ ตามประวัติกล่าวว่า หล่อพร้อมกับการก่อสร้างพระอุโบสถ เมื่อราวปี พ.ศ. 2473 โดยหล่อพร้อมพระอิศรสวาททั้งสอง พระพุทธ

สุวรรณบวรรังสีเป็นพระปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 3 ศอก สถิตบนรัตนบัลลังก์ มีซุ้มเรือนแก้วประดับ เหนือซุ้มเรือนแก้วเป็นฉัตรโลหะ 5 ชั้น แขนงซ้อนไว้อีก ด้านข้างทั้ง 2 ของพระประธานประดิษฐานรูปหล่อพระอัครสาวก ยืนประนมอยู่บนฐานชุกชีเดียวกัน ฐานชุกชีเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจก

ภาพที่ 17 พระพุทธสุวรรณบวรรังสี

ภาพที่ 18 หลวงพ่อดี (เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม)

ภาพที่ 19 พระอุโบสถและบรรยากาศริมคลองหน้าวัดสุวรรณาราม

ภาพที่ 20 ท่าเรือวัดสุวรรณาราม

ภาพที่ 21 สถานีขายน้ำมันเรือ

4.8 โฮมสเตย์ต้นตับเปิด และเมื่อท่องเที่ยวจบตามโปรแกรม นักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ต้นตับเปิด มีห้องพักให้บริการ โดยมีที่พัก 2 รูปแบบ คือ ห้องพัสดม คี้นละ 500 บาท ห้องปรับอากาศ คี้นละ 1,200 บาท และบ้านเป็นหลัง คี้นละ 2,500 บาท โดยโฮมสเตย์มีจักรยานน้ำไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวฟรี และตอนเช้าสามารถทำบุญตักบาตรทางน้ำได้

ภาพที่ 22 ทางเข้าโฮมสเตย์

ภาพที่ 23 บรรยากาศริมคลองมหาสวัสดิ์

ภาพที่ 24 บรรยากาศห้องพัก

4.9 แวะเที่ยวก่อนกลับ : นอกจากคลองมหาสวัสดิ์แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักมาช้านานอย่างเช่น

- 1) ชมนกกระจาบทอง ณ บริเวณโรงพยาบาลพุทธมณฑล

ภาพที่ 25 โรงพยาบาลพุทธมณฑล

ภาพที่ 26 ที่อยู่อาศัยของนกกะจาบทองบริเวณสระน้ำ

ภาพที่ 27 นกกะจาบทองเพศผู้ และเพศเมีย

ภาพที่ 28 ลักษณะรังของนกกระจาบทอง แบบวางไข่และแบบนั่งเล่น

2) ชมภาพยนตร์ ณ พิพิธภัณฑ์ภาพยนตร์ภาพยนตร์ไทย พิพิธภัณฑ์ที่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของหอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นสถานที่ที่เก็บบำรุงรักษาผลงานภาพยนตร์รวมถึงวีดิทัศน์ต่าง ๆ รวมถึงยังจัดกิจกรรมที่ให้ความรู้ และการจัดฉายภาพยนตร์ต่าง ๆ เป็นประจำอีกด้วย ซึ่งพิพิธภัณฑ์ภาพยนตร์แห่งนี้ ได้เลือกใช้โรงถ่ายศรีกรุงที่มีชื่อเสียงในสมัยก่อนมาเป็นรูปแบบของตัวอาคาร ส่วนข้างหน้าก็มีรูปปั้นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทองแถมถ้วยหลวงศรี กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ผู้ที่เรียกได้ว่าเป็นบิดาแห่งวงการภาพยนตร์ไทย

ภาพที่ 29 โรงถ่ายภาพยนตร์ศรีกรุง

ภาพที่ 30 บรรยายภาคด้านหน้า

ภาพที่ 31 บรรยายภาคภายในโรงถ่ายภาพยนตร์

3) พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย พิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมหุ่นขี้ผึ้งของบุคคลสำคัญทั้งไทยและเทศไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมมานานกว่า 23 ปี

ภาพที่ 32 รูปปั้นพระเกจิอาจารย์

ภาพที่ 33 การเล่นเกมของเด็กไทยในสมัยก่อน

4) แวะพักผ่อนหย่อนใจ กราบพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ และฟังธรรมในสวนธรรม ณ พุทธมณฑล ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีก่อฤกษ์พุทธมณฑล ณ บริเวณใต้ฐานองค์พระประธานเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2498 และได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างในปี พ.ศ. 2500

แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2525 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระมหากฤษฎาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จประกอบพิธีสมโภช เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม

ภาพที่ 34 พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์

ภาพที่ 35 บรรยากาศลำคลองมหาสวัสดิ์ในยามเย็น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม, นายประทุม สวัสดิ์แดง, นายอู่ สุขสมัย
2. เจ้าของกิจการ ได้แก่ เจ้าของกิจการนาบัว เจ้าของกิจการสวนกล้วยไม้ เจ้าของกิจการสวนผลไม้ และนาข้าวอินทรีย์ เจ้าของกิจการโฮมสเตย์ (Homestay) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ และผู้ขับเรือ
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน ได้แก่ นายไพโรจน์ พันธุ์ไพโรจน์ (นักวิชาการด้าน) การส่งเสริมการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา และนักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยทำการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลคลองโยง และตำบลศาลายา โดยแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวแบ่งออกเป็น ฉบับละ 2 ส่วน โดยส่วนที่ 1 ถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นมา ความคิดเห็น ความเหมาะสม ความต้องการ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการดำเนินการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรีซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด

1. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี” ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี ซึ่งทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง ข้อมูลจากคนในชุมชน และทำความเข้าใจในความคิด มุมมองและทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นหรือข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษา หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผลของการศึกษาสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สํารวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ตอนที่ 3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

1.1 สํารวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

จากการสัมภาษณ์พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี อำเภอบุพการิมณฑล จังหวัดนครปฐม จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น เจ้าของกิจการ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ พบว่า

- จุดให้บริการแก่นักเที่ยวโดยภาพรวมร้อยละ 80 มีความพร้อม

- วัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ยังไม่พบความโดดเด่นเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวในทุกฤดูกาล แต่พบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิม คือยังมีวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพเดิมอยู่ เช่นการทำนาบัว ทำนาข้าวทำสวนผลไม้ ไร่นาสวนผสมผสวน ทำสวนกล้วยไม้ ปลูกผักเลี้ยงปลาเพื่อการดำรงชีวิต ถึงแม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ที่สำคัญชุมชนยังมีความเป็นชุมชนเอื้ออาทรคือมีการเอาแรงลงแขกในการทำนา ทำสวน ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้สามารถนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับความเป็นชุมชนชนบทได้ และอีกมิติหนึ่งคนขับเรือพานักท่องเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ก็เป็นผู้ประกอบอาชีพดังกล่าว ซึ่งมีความถนัดและสามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังได้อย่างเป็นธรรมชาติจริง ๆ

- การบริหารจัดการโดยภาพรวม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

(1) การต้อนรับนักท่องเที่ยวและจุดปล่อยเรือ จะมีตัวแทนของกลุ่มคอยให้บริการ และจัดคิวให้คนขับเรือ กล่าวคือ การต้อนรับยังขาดการแนะนำและชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเบื้องต้นในแต่ละจุด

(2) ด้านความปลอดภัย มีการอบรมเรื่องความปลอดภัยในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ผู้ให้บริการยังขาดความเข้มงวด เรื่องความปลอดภัยในหลายๆด้าน เช่น วิธีการลงเรือ นั่งเรือ ตลอดจนความปลอดภัยตลอดเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่มีหน่วยให้ความช่วยเหลือตามเส้นทางเดินเรือ

(3) การบริหารจัดการเรื่องผลตอบแทน

- การจัดการเรื่องรายรับรายจ่าย ยังไม่มีรูปแบบ เป็นการอาศัยความเชื่อใจซึ่งกันและกัน และยังไม่มียระบบการตอบแทนที่ชัดเจน เช่น ผู้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยว ก็เป็นแม่บ้าน

จะมาทำงานก็ต่อเมื่อมีนักท่องเที่ยวมา คนขับเรือ ก็เช่นกันจะมาให้บริการก็ต่อเมื่อมีนักท่องเที่ยวมา ยามว่างก็จะประกอบอาชีพปกติของตนเหตุการณ์อย่างนี้ ที่มผู้วิจัยเห็นว่าเป็นมนต์เสน่ห์ของการท่องเที่ยวคลองมหาสวัสดิ์ ที่บริหารจัดการโดยธรรมชาติไม่ทำให้วิถีชีวิตเดิมต้องสูญหายไป

1.2 ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ยังชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตชุมชน แต่การจัดการการท่องเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์นั้นยังไม่มี ความหลากหลายและแบบแผนที่ชัดเจน

- 1) การจัดการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม สามารถวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็ง ได้ดังนี้
 - (1) จุดแข็ง พบว่ายังมีความเป็นวิถีชีวิตชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส
 - (2) จุดอ่อน ยังขาดระบบการบริหารจัดการที่มีแบบแผน เป็นมาตรฐานและความหลากหลายของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว
- 2) การจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีทั้งจุดอ่อนและจุดแข็ง ได้แก่
 - (1) จุดแข็ง การจัดการท่องเที่ยวมีระบบมากขึ้น กล่าวคือ มีการต้อนรับอย่างเป็นระบบและมีระบบการให้ความช่วยเหลือตลอดเส้นทาง
 - (2) จุดอ่อน อาจส่งผลให้มนต์เสน่ห์ ของวิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

1.3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลอง มหา สวัสดิ์

ที่มผู้วิจัยร่วมกับชุมชนพัฒนารูปแบบการจัดการให้บริการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ เพื่อนำเสนอให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบชนบทได้เลือกตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม คือ

- 1) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบ ไป - กลับ โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 3.5 ชม. ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 140 บาท
- 2) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบ พักค้างแรม โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ ตื่นเช้าทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน 1 คืน ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 640 บาท
- 3) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบการท่องเที่ยว โดยการปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจะทำการอภิปรายผล โดยนำเอาประเด็นต่างๆจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมาอธิบาย ตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ สัมภาษณ์ภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ศึกษาแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และเสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

2.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ บริบทด้านพื้นที่และชุมชน ด้านวัฒนธรรมชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และด้านการบริหารจัดการของชุมชนนั้น พบว่า ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความพร้อมในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากยังคงมีวิถีชีวิตของชุมชน ชนบทธรรมชาติประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น และยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายจุดที่เป็นที่น่าสนใจ แต่ยังคงขาดในส่วนของการพัฒนาที่น่าสนใจ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ยังหลงเหลือความเก่าแก่ด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม กล่าวคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ยังมีการเอาแรงลงแขกกันอยู่ และยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนอย่างต่อเนื่องภายใต้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน มีความเป็นเอกลักษณ์ของเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชน แม้ชุมชนจะมีทรัพยากรธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่พร้อมให้บริการการท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ ในด้านต่างๆ เช่น การประสานงานคนขับเรือ เป็นผู้บรรยายเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดย ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 65) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมวิถีชีวิตแบบเก่าๆที่กำลังจะสูญหายไปบางอย่างท้องถิ่น เพื่อให้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณี และงาน เทศกาลต่างๆ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวสวน ชาวนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวหลงใหล อยากเขาไปชมศิลปวัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น เพื่อศึกษาหาความรู้ และพักผ่อนหย่อนใจ

2.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ พบว่าการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้น ในรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวแบบ

ไป-กลับ โดยการท่องเที่ยวริมคลองมหาสวัสดิ์ มีเรือที่ให้บริการเป็นเรือหางยาว ซึ่งสามารถนั่งได้ 4-6 คนต่อลำ ทางศูนย์บริการท่าเรือวัดสุวรรณมีเสื้อชูชีพ ไว้ให้บริการ และคนขับเรือเป็นผู้บรรยายและนำชม ซึ่งทุกคนได้ผ่านการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่จัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวยังไม่หลากหลายและตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม กล่าวคือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาให้มีความเป็นมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548:28) กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักทางวิชาการ ไม่ใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย จึงต้องมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้ 1) จัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว 2) กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรท่องเที่ยว 3) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว 4) ประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว 5) ให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว 6) จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้ และ 7) การจัดทำงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ

2.3 เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทีมผู้วิจัยร่วมกับชุมชนนำประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มาวิเคราะห์จึงนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการให้บริการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบเพื่อนำเสนอให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบชนบทได้เลือกตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม ได้แก่

1) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบ ไป - กลับ โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 3.5 ชม. ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 140 บาท

2) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบ พักค้างแรม โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ ตื่นเช้าทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน 1 คืน ค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 640 บาท

3) รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบการท่องเที่ยว โดยการปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ ริมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน

3. ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปและอภิปรายผลการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี” พบว่าข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1. เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ควรพัฒนาจุดท่องเที่ยวบางจุด ให้มีความปลอดภัยและพร้อมให้บริการที่เอื้อชม
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านความปลอดภัย ด้านบริหารจัดการด้วย
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวจังหวัด สามารถนำรูปแบบดังกล่าวมาทำแผนการท่องเที่ยวเพื่อขยายผลต่อไป และสามารถนำไปบริหารจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

3.2. เพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

- ควรการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง

3.3 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

1) คนในชุมชน

ด้านบวก การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ เกิดอาชีพเสริม เช่น สามารถนำพืชผัก ผลิตผลทางการเกษตรออกไปจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้

ด้านลบ วัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบเดิมอาจจะเปลี่ยนแปลงไป

2) ผู้ประกอบการ

ด้านบวก ทำให้การดำเนินงานมีระบบ มีมาตรฐาน ในการบริหารจัดการกิจกรรม

ด้านลบ อาจจะส่งผลกระทบต่อการค้าในชีวิต เนื่องจากผู้ประกอบการมองในเชิงธุรกิจมาก

ขึ้น

3) ด้านนักท่องเที่ยว

ด้านบวก ได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนครอบคลุมทุกมิติ มีความปลอดภัยในการเที่ยวชม และทราบถึงกำหนดระยะเวลาการเที่ยวชมที่ชัดเจน

ด้านลบ การเที่ยวชมในแต่ละจุดมีการกำหนดเวลา อาจจะมีผลกระทบกับนักท่องเที่ยวบางท่าน

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวจังหวัด

สามารถนำรูปแบบดังกล่าวมาทำแผนการท่องเที่ยวเพื่อขยายผลต่อไป และสามารถนำไปบริหารจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....นามสกุล.....

1. เพศ

1. () ชาย

2. () หญิง

2. อายุ.....ปี

3. อาชีพ.....

ข้อคำถาม

1. ท่านมีความรู้หรือเคยได้รับข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือไม่ และได้รับความรู้จากไหน
2. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเยี่ยมชมของท่าน
4. นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงใดมากที่สุด และส่วนมากจะมาในวันหยุดนักขัตฤกษ์หรือวันปกติ
 - 4.1 ท่านได้รับคำตอบแทนรายได้จากนักท่องเที่ยวประมาณ กลุ่มละเท่าไร
 - 4.2 ท่านได้รับประโยชน์อื่น ๆ นอกจากคำตอบแทนจากนักท่องเที่ยวบ้างหรือไม่
5. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ อะไรบ้างที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม
 - 5.1 เหตุใดท่านจึงคิดว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นอัตลักษณ์
 - 5.2 ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านมีวัฒนธรรมอะไรบ้างที่สามารถเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

6. ชุมชนของท่านมีการประชุมวางแผนเกี่ยวกับการรับมือกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนหรือไม่ ท่านมองประเด็นนั้นอย่างไร ได้ประชุมเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้างหรือไม่ หากมี ได้พูดคุยเรื่องอะไรบ้าง
7. ท่านมีแนวคิดที่จะดึงเยาวชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง
8. ท่านเคยมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่างๆเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร และได้ผลดีเพียงใด
9. ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดจำกัด หรือปัญหา ที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของท่าน
10. ท่านคิดว่าชุมชนและจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนมีความพร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร และหากนักท่องเที่ยวต่างชาติมาท่านคิดว่าพร้อมจะต้อนรับหรือไม่ อย่างไร
11. ท่านคิดว่าระบบบริการการท่องเที่ยวของท่านสามารถสร้างความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวได้หรือไม่อย่างไร

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายสวัสดิ์ เฉิดฉิม
2. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Sawad Cherdchim
3. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 8007 00058 858
4. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัย
5. หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
โทร.0-2889-4585 ต่อ 2422 E-mail : sawad31@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
 - ศาสตราจารย์บัณฑิต (สาขาศาสนาปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต เอกจิตวิทยาชุมชน มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมแรงในการทำงานวิจัยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
 - 7.2 งานวิจัยที่กำลังทำ
 - เรื่อง การพัฒนาสื่อวีดิทัศน์ศิลปะการแสดงเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี กรณีศึกษาเพลงอีแซว

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวสมกมล ภัทรกิจโสภณ
2. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss.
3. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1841500001423
4. ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
5. หน่วยงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
โทร.0-2889-4585 ต่อ 2422 E-mail : aonk_aon@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
 - บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - กำลังศึกษาปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวศิรินภา ขาวผ่องอำไพ
2. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss.Sirinapa Kawpongampai
3. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1102000859876
4. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการศึกษา
5. หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
โทร.0-2889-4585 ต่อ 2422 E-mail : Yija_pa@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
 - บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
 - กำลังศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

